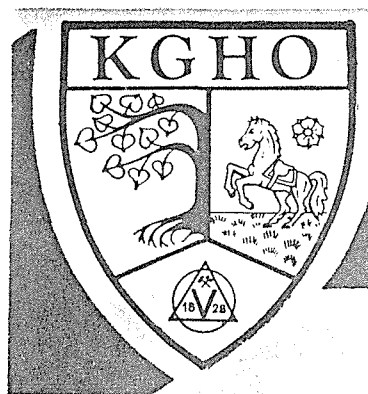

ZPRAVODAJ

Klub genealogů a heraldiků Ostrava Domu kultury ROH VŽSKG

číslo

27

Obsah:

Alena Šimečková: Příčiny úmrtnosti ve Vítkovicích v 19. století	51
Vladimír Kejla: Privilegium a pečetidlo mariánského bratrstva v Moravské Ostravě z roku 1691	56
Jiří Stibor: O jedné rodopisné legendě	58
Karel Hrbáček: Málo známá heraldická památka ve Slatině u Bílovce	61
Heraldika na stránkách vlastivědných časopisů -- Vlastivěda Ostravského kraje	62
Do Vaší knihovny	63
Z činnosti klubu	65
Josef Pilnáček: Rody starého Slezska — dodatky	66
Příloha — Jiří Hanáček: Vešli do historie	

Adresy autorů:

Alena Šimečková, Liptovská 34, 747 06 Opava 6
Vladimír Kejla, Vrbenského 11, 701 00 Ostrava 1
Jiří Stibor, Mítušova 63, 705 00 Ostrava 3
Karel Hrbáček, Zednická 948, 708 00 Ostrava-Poruba
Jiří Hanáček, Novotného 32, 613 00 Brno

ZPRAVODAJ — vydává Klub genealogů a heraldiků Ostrava DK ROH Vítkovic. Řídí PhDr. Karel Müller s redakční radou. Zodpovědný redaktor: Vladimír Markl. Grafická úprava PhDr. Petr Pavliňák. Veškeré články, drobné příspěvky a jinou korespondenci zasílejte laskavě na adresu: KGH O, pošt. schr. 217, 729 17 Ostrava 1. Schváleno k tisku odborem kultury NVO č. o 380702686 ze dne 3. 2. 1986. Uzávěrka čísla 27 byla 10. 7. 1986. Vytiskl Městský podnik služeb Frýdek-Místek, obor 05, Vratimov. Číslo zakázky 5353.

Na titulní straně: Pečetidlo ostravského mariánského bratrstva z r. 1691. Foto: B. Beilová. (K článku V. Kejly)

Na zadní straně obálky: Erby Jiřího Štěpána hr. z Vrbna a Johany Kuny svob. paní Vojskové z Bogdunčovic. Kresba: M. Pavlů. (K článku J. Stibora)

Příčiny úmrtnosti ve Vítkovicích v 19. století

Od 30. let 19. století nastupuje Ostravsko na cestu kapitalistické industrializace, s níž je spojena velká emigrace obyvatelstva. Ta měla největší podíl na jeho rychlém početním vzestupu, s nímž pochopitelně vzrůstá i počet úmrtí. Dokladem takového zvýšení úmrtí jsou Vítkovice. Po roce 1843, kdy Vítkovické železářny přecházejí do rukou vídeňského bankéře Rothschilda, nastává jejich mohutný rozvoj. Vysoká koncentrace obyvatelstva po roce 1843 zde vytvořila výhodné podmínky pro vznik a rychlé šíření epidemií. A tak na růstu úmrtnosti se v největší míře podílí svými důsledky kapitalistická industrializace, přinášející s sebou zhoršení hygienických podmínek a četné úrazy na závodech nebo neštěstí v dolech.

Příčiny úmrtí jsem sledovala ve dvou etapách, z nichž první zahrnuje období do roku 1843, který je mezníkem ve vývoji železáren i obce, druhá pak do roku 1888 (kdy končí záznamy ve zpřístupněné matrice ve Státním obídním archivu v Opavě). Následující část je věnována srovnání dat za dané etapy.

Srovnání potvrzuje logickou úvahu o zvýšeném počtu úmrtí při zvýšení počtu obyvatelstva. V letech 1800–1843 zemřelo 321 lidí, kdežto v době do roku 1888 se počet zvýšil na 3295 osob. Jedná se téměř o desetinásobné zvýšení. To, že rozvoj výroby je doprovázen vzestupem počtu hlavně pracujících obyvatel a tudíž i růstem počtu zemřelých těchto skupin, nám potvrzuje velký číselný a procentuální rozdíl v počtu zemřelých mužů a počtu zemřelých žen. Zatímco v prvním období (1800–1843) tento rozdíl není velký, necelých 10 % (zemřelo 178 mužů — 55,4 % a 143 žen — 44,6 %), ve druhém období (1844–1888) dosahuje tento rozdíl více než 32 % (zemřelo 2191 mužů — 66,3 % a 1104 žen — 33,7 %). Podrobné údaje jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Při srovnávání obou etap zjišťujeme, že pořadí skupin onemocnění způsobujících úmrtí se změnilo. V první etapě zemřelo nejvíce obyvatel na tuberkulózu (58 — 18,1 %), kdežto ve druhé etapě na infekční choroby (693 — 21,0 %), tvořené nejčastěji chorobami jako je cholera, tyfus, spalničky, spála a neštovice. Velmi špatné hygienické podmínky a velká koncentrace obyvatelstva v důsledku kapitalistické industrializace umožnily rychlé šíření infekce mezi lidmi. Tím je vysvětlitelné právě tak vysoké procento úmrtnosti na infekční choroby ve druhé polovině století. Nejničivější působily stále se opakující epidemie cholery a tyfu, které se pravidelně objevují až po roce 1843. V první polovině století se nesetkáváme ani s jedním případem úmrtí na cholera, ale ve druhé polovině století jsem zaznamenala 124 případů úmrtí na cholera. Proto infekční choroby v první etapě zaujímají až druhé místo v pořadí příčin úmrtí s 50 (15,6 %) zemřelými. Ve druhé polovině 19. století stojí na druhém místě tuberkulóza s 587 (17,8 %) zemřelými. V prvním období následuje skupina úmrtí na křečové stavy, na které zemřelo 48 lidí (15,0 %) a dále pak už se značným procentuálním rozdílem vrozená slabost (30 zemřelých

— 9,3 %) a celková vodnatelnost (26 úmrtí — 8,1 %). Průměr tvoří poměrně vyrovnané skupiny, jako jsou plicní, mozkové, střevní, blíže neurčitelná onemocnění. Od průměru se neodchyluje ani procento zemřelých na stařeckou sešlost (5,3 %). Na rozdíl od druhého období, kde tuto skupinu úmrtí tvoří pouze 2,2 %. Všechny údaje jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Ve druhé polovině století následuje s malým rozdílem po infekčních chorobách a tuberkulóze skupina onemocnění plicních, které představují 16,7 % (550) zemřelých z celkového počtu úmrtí. Dále se počty ostatních skupin prudce snižují až na 9,4 % onemocnění střevních a 8,4 % úmrtí způsobených křečovými stavy. Průměr hodnoty je zde představován úmrtím na vrozenou slabost (4,8 %), blíže neurčitelná onemocnění (4,3 %), mozkové choroby (4,0 %) a celkovou vodnatelnost (3,6 %).

Ve druhé etapě se objevují kromě cholery i další nemoci, které nebyly zapisujícími do matrik před rokem 1843 zaznamenány. Jedná se o kurděje, zánět ledvin, rakovinu a skupinu mrtvě narozených dětí. Tato skutečnost společně s větším počtem druhů nemocí v jednotlivých skupinách je vysvětlitelná tím, že dochází k postupnému zpřesňování a zavádění jednotnosti názvů nemocí. Proto zvláště v první polovině století bylo pod jeden název zahrnuto několik různých nemocí, čímž se počet druhů příčin úmrtí zmenšil.

Negativní vliv rozvíjejícího se průmyslu na zdravotní poměry obyvatelstva, hlavně na zvýšení počtu podílů zemřelých nám dokazují výsledky srovnání počtu zemřelých dětí a počtu zemřelých dospělých v obou obdobích. Zatímco v první polovině 19. století (viz tabulka č. 2a) zemřelo ve Vítkovicích skoro o ½ více dětí do 14 let (62 % — 199) než dospělých (38 % — 122), ve druhé polovině 19. století nejenže počet zemřelých těchto věkových skupin se vyrovnal, ale naopak se počet úmrtí dospělé populace o více než 3 % zvýšil. Dospělých zemřelo 51,4 % (1694) a dětí 48,5 % (1601). Tyto změny souvisejí s migracemi, protože přibývá produktivního obyvatelstva. Zvyšuje se podíl zemřelých produktivního věku (viz tabulka č. 2b).

Je zajímavé si všimnout většího podílu zemřelých novorozenců a kojenců v prvním období, kdy zemřelo 14,0 % novorozenců (45) a 18,3 % kojenců (59). Ve druhém období zemřelo pouze 8,8 % novorozenců (294) a 15,9 % kojenců (525). Změny počtu zemřelých se objevují i ve středních a nejvyšších věkových skupinách. V prvním období není rozdíl mezi těmito skupinami tak patrný. V první polovině 19. století zemřelo 20,4 % (65) dospělých středního věku a 17,7 % (57) osob starších 50 let. Druhé období vykazuje mnohem vyšší procento umírajících střední věkové skupiny (39,2 % — 1291) a pouze 12,2 % (403) lidí umírá ve věku nad 50 let. Nabízí se domněnka, že epidemie cholery, která proběhla v letech 1855, 1866, 1872 a 1873, snížila počty těchto věkových skupin. Ale pře-

devším konkrétní důsledky kapitalistické industrializace a snížení věku dělnictva způsobily tyto změny.

V prvním období je u novorozenců uváděna jako hlavní příčina úmrtí slabost (23 — 7,2 %), dále křečové stavy (17 — 5,3 %) a tuberkulóza (4 — 1,2 %). Stejně tak i u kojenců, jen s tím rozdílem, že na prvním místě zde stojí úmrtnost na infekční choroby (16 — 5,0 %), které nebyly u novorozenců zaznamenány ani v jednom případě. Na křečové stavy umírá 5,3 % [17] kojenců a na tuberkulózu 2,8 % [9] kojenců. Děti ve věku od jednoho do 14 let umíraly hlavně na infekční choroby (8,4 % — 27), tuberkulózu (5,6 % — 18) a křečové stavy (3,7 % — 12). Následovaly choroby blíže neurčitelné, celková vodnatelnost a mozkové. Ostatní příčiny úmrtí jsou zastoupeny malým procentem.

Obyvatelstvo středního věku umírá v tomto období nejčastěji na plicní onemocnění (5,0 % — 16), tuberkulózu (2,8 % — 9) a střevní choroby (2,5 % — 8).

Nejvyšší věkové skupiny nad 50 let vykazují příčinu smrti nejvíce ve skupině tuberkulóza (5,6 % — 18), stařecká sešlost (5,3 % — 17) a celková vodnatelnost (2,5 %).

Ve druhém období k velkým změnám v pořadí příčin úmrtí dětských věkových skupin nedochází. Novorozenci umírají také hlavně na vrozenou slabost (4,8 % — 158) a křečové stavy (1,8 % — 61), i když procenta nedosahují tak vysokých hodnot jako v prvním období. Ne moc početnou skupinou příčin úmrtí jsou infekční choroby (0,3 % — 10). U kojenců dochází k přehození hodnot, na první místo se dostávají křečové stavy se 4,2 % (141) zemřelých a infekční choroby až na třetí místo (2,7 % — 90). Mnoho kojenců zemřelo na rozdíl od prvního období na střevní onemocnění (v prvním období 0,9 % — 3 a ve druhém období 3,9 % — 128). Ta se stala častou příčinou úmrtí i u dětí od 1 roku do 14 let (2,6 % — 87). Je to vysvětlitelné zhoršujícími se hygienickými podmínkami ve druhé polovině 19. století v souvislosti s koncentrací obyvatelstva a tím možností šíření nákaz.

Nejčastějšími příčinami úmrtí obyvatel středního věku v tomto období jsou infekční choroby (9,2 % — 302), tuberkulóza (8,7 % — 285) a plicní onemocnění (8,0 % — 263). K velkému zvýšení počtu úmrtí oproti dětské populaci dochází i u skupiny neštěstí, což znovu potvrzuje neblahý vliv kapitalistické industrializace na růst úmrtí. Ta s sebou přináší četné úrazy na závozech nebo neštěstí v dolech. V případech Vítkovic zvláště úrazy na závozech, neboť horníků nežilo ve Vítkovicích tolik jako hutníků.

Nejvyšší věková skupina obyvatelstva umírala v tomto období hlavně na plicní choroby (3,2 % — 106), stařeckou sešlost (2,1 % — 71) a tuberkulózu (2,0 % — 65). Ostatní údaje o počtu zemřelých na jednotlivé skupiny chorob jsou uvedeny v tabulkách 2a a 2b.

Při sledování příčin úmrtí z hlediska pohlaví (viz tabulka č. 1) zjišťujeme v prvním období výraznější rozdíly především u neštěstí (muži 2,5 % a ženy pouze 0,3 %), infekčních chorob (muži 10,6 %, ženy 5,0 %) a onemocnění mozkových, kde je procento mužů značně vyšší (muži 4,0 %, ženy 0,9 %). Ve druhém období jsou největší rozdíly u plicních chorob (muži 12,0 %, ženy pouze 4,6 %), infekčních (muži 14,4 %, ženy 6,6 %) a pochopitelně u skupin neštěstí, kde se

tento rozdíl oproti prvnímu období ještě zvětšuje (muži 3,3 %, ženy 0,3 %).

Při rozboru příčin úmrtí jsem se dále zaměřila na zjištění, které choroby v jednotlivých skupinách převládají. Analyzovala jsem ovšem pouze početnější skupiny příčin úmrtí, jako byly infekční a střevní choroby.

První období: Z 50 úmrtí na infekční choroby zaujímají první místo neštovice a tyfus s 12 zemřelými na každou nemoc. Na druhém místě jsou spalničky, které způsobily smrt 8 lidí a dále následují spála a černý kašel. Ze 17 úmrtí na střevní choroby má nejvyšší frekvenci průjem, dále úplavice, zauzlení střev atd. K nejčastějším plicním chorobám patří zánět plic, hrudní vodnatelnost a ochroma plic.

Druhé období: V tomto období zemřelo 569 lidí na infekční choroby, z toho 170 lidí na tyfus, 124 na cholera, 66 na neštovice, 59 na spálu a 47 na záškrť. Ostatní infekční choroby (např. černý kašel) už nejsou tak početně zastoupeny. Stejně jako v prvním období si i zde prvenství ve střevních chorobách udržel průjem. K nejčastějším plicním chorobám patří v tomto období zápal plic a ochroma plic.

Skupina neštěstí v sobě zahrnuje mimo jiné úrazy na pracovištích, které nebylo možno pro nepřesný zápis v matrikách rozlišit. Na počtu neštěstí mají podíl i různé nešťastné náhody v domácnostech, jako jsou popáleniny, opaření, zadušení, ale i utopení.

Rozbor příčin úmrtí horníků a hutníků ve Vítkovicích

Horníci ve Vítkovicích nebyli na sklonku 19. století početnou skupinou. Jedná se o výrazně hutnickou obec. V první polovině 19. století se zde nevyskytl ani jeden horník, situace se mění ve druhé polovině 19. století, kdy ve Vítkovicích zemřelo 281 horníků, 556 hutníků a 487 osob ostatní mužské populace.

Ani počet zemřelých hutníků ve Vítkovicích v první polovině 19. století nedosahuje vyšších hodnot, zjistila jsem pouze 23 případů. Počty v tabulkách jsou velmi nízké a je proto obtížné činit z nich určité závěry. Při srovnání hutníků s ostatní mužskou populací ve druhé polovině 19. století jsem nezaznamenala podstatnější rozdíly. V popředí četností příčin úmrtí se obě skupiny populace až do třetího místa shodují. Největší počet hutníků (26,4 % — 147) i ostatních mužů (20,7 % — 101) zemřelo na plicní choroby. U hutníků byla velmi rozšířena rozedma plic v důsledku vdechování horkého vzduchu a jemného prachu v hutích. Po plicních chorobách následují poměrně vyrovnané skupiny onemocnění infekčních a tuberkulóza. Infekční choroby zapříčinily smrt 20,7 % hutníků (115) a 19,3 % ostatních mužů (94). Tuberkulóza se stala příčinou smrti u 18,9 % hutníků (105) a 18,7 % ostatních mužů (91).

Mužská populace umírala dále na mozkové (6,2 % — 30) a střevní (6,3 % — 31) choroby, zatímco u hutníků je procento těchto onemocnění nižší.

Jiná situace byla mezi horníky. Nejvíce horníků umíralo na infekční choroby. Z 281 horníků zemřelo na tyto choroby 27,4 % (77). Jejich příčiny je třeba hledat ve špatných hygienických podmínkách na pracovišti a v bydlišti a v nakupení lidí v důsledku kapitalistické industrializace. Procento těchto onemocnění značně zvyšoval častý výskyt cholery, která způsobila smrt

7,8 % (22) horníků. Vysoké procento úmrtí horníků zapříčinila tuberkulóza (21,7 % — 61) zaujímající druhé místo. (V této době se pravděpodobně nerozlišovala tuberkulóza od silikózy, tak časté u horníků i v dnešní době.) Velmi těsně je tuberkulóza sledována skupinou plicních chorob, na které zemřelo 18,1 % (51) horníků.

Průměr tvoří u této složky populace skupina blíže neurčitelných chorob (7,5 % u horníků — 21, 6,4 % u hutníků — 41) a skupina neštěstí (7,4 % u horníků — 21, 73, % u hutníků — 41). Ve srovnání s předcházejícím obdobím se počet neštěstí mnohonásobně zvýšil (viz tabulky č. 3 a 4). Největší podíl na tomto zvýšení má častý výskyt úrazů v hutích a na dolech. Procento úrazů na dolech zde však nedosahuje tak vysokých hodnot jako u horníků v Polské Ostravě nebo Karvině.

Shodné jsou výsledky sledování počtu umírajících na stařeckou sešlost. U horníků dosahuje počet zemřelých na tuto příčinu smrti 0,7 % (2) a u hutníků 1,2 % (7), kdežto u ostatní mužské populace dosahuje mnohem vyššího počtu (5,1 % — 25). Znamená to, že dělníci profilujících odvětví se nedoživali tak vysokého věku jako ostatní mužská populace, jak to potvrzují i výsledky získané v Karvině a Polské Ostravě. Vliv

pracovních podmínek v dolech a koksovárnách oslaboval fyzickou konstituci dělníků, ničil jejich zdraví. Tito dělníci předčasně stárli. Engels (Postavení dělnické třídy v Anglii, Praha 1950, s. 226) říká „Únava z nadměrné práce v dolech, která se skoro vždy stupňuje až k bolesti, má samozřejmě vliv na tělesný vývoj. Prvním důsledkem takové nadměrné námahy je, že veškerá životní energie se spotřebuje na jednostranný vývin svalstva, takže zvláštní svaly rukou, nohou, zad, ramen a hrudi, které jsou při tahání a tlačení vozíků hlavně v činnosti, se nadměrně vyvíjejí, kdežto celé ostatní tělo trpí podvýživou a zakrňuje. Hlavně vzrůst je opožděný a malý...“.

Poznámka:

Článek je výňatkem z diplomové práce obhájené v roce 1982 na PF v Ostravě, která byla zpracována na základě rozboru úmrtních matrik římskokatolické fary Vítkovice z let 1800—1888, uložených ve Státním oblastním archivu v Opavě ve Sbírce matrik Severomoravského kraje, sign. MO VII 8, 9, 10.

Z nejnovější literatury k této problematice viz A. Šimečková — L. Dokoupil, Příčiny úmrtí obyvatelstva Ostravské průmyslové oblasti v 19. století, Historická demografie 9, 1985, s. 143—160.

TABULKA č. 1:

Příčiny úmrtí obyvatelstva ve Vítkovicích v letech 1800—1843 a 1844—1888 z hlediska pohlaví

Skupiny chorob	1800 — 1843						1844—1888					
	Muži	Ženy		Celkem			Muži	Ženy		Celkem		
		%	%	%	%			%	%	%	%	
Infekční	34	10,6	16	5,0	50	15,6	474	14,4	219	6,6	693	21,0
TBC	29	9,0	29	9,0	58	18,1	378	11,5	209	6,3	587	17,8
Plicní	14	4,4	8	2,5	22	6,9	397	12,0	153	4,6	550	16,7
Střevní	8	2,5	9	2,8	17	5,3	191	5,8	122	3,7	313	9,5
Křeč. stavy	26	8,1	22	6,9	48	15,0	151	4,6	127	3,9	278	8,4
Mozkové	13	4,0	3	0,9	16	5,0	97	2,9	35	1,1	132	4,0
Celk. vodnat.	12	3,8	14	4,4	26	8,1	77	2,3	41	1,2	118	3,6
Vroz. slabost	21	6,5	9	2,8	30	9,3	85	2,6	73	2,2	158	4,8
Blíže neurčit.	8	2,5	13	4,0	21	6,5	116	3,5	25	0,8	141	4,3
Neštěstí	8	2,5	1	0,3	9	2,8	108	3,3	9	0,3	117	3,6
Stařec. sešlost	4	1,2	13	4,0	17	5,3	34	1,0	37	1,1	71	2,2
Srdeční			1	0,3	1	0,3	28	0,8	19	0,6	47	1,4
Mrtvorození							26	0,8	10	0,3	36	1,1
Zánět ledvin							24	0,7	9	0,3	33	1,0
Gynekologické			3	0,9					13	0,4	13	0,4
Rakovina							3	0,09	3	0,09	6	0,2
Kurděje							2	0,06			2	0,06
Dna	1	0,3	2	0,6	3	0,9						
Celkem	178	55,4	143	44,6	321	100	2191	66,3	1104	33,7	3295	100

TABULKA č. 2a:

Příčiny úmrtí obyvatelstva ve Vítkovicích v letech 1800—1843 z hlediska věkových skupin

Skupiny chorob	1800—1843											
	Novoroz. %		Kojenci %		1—14		15—49		50 + více		Celkem	
					%		%		%		%	
Infekční			16	5,0	27	8,4	5	1,6	2	1,6	50	15,6
TBC	4	1,2	9	2,8	18	5,6	9	2,8	18	5,6	58	18,1
Křeč. stavy	17	5,3	17	5,3	12	3,7	2	0,6			48	15,6
Vroz. slabost	23	7,2	7	2,2							30	9,3
Celk. vodnat.			3	0,9	10	3,1	6	1,9	7	2,2	26	8,1
Blíže neurčit.			1	0,3	8	2,5	6	1,9	6	1,9	21	6,5
Plicní			1	0,3	1	0,3	16	5,0	4	1,2	22	6,9
Střevní			3	0,9	6	1,9	8	2,5			17	5,3
Stařec. sešlost									17	5,3	17	5,3
Mozkové			2	0,6	8	2,5	5	1,6	1	0,3	16	5,0
Neštěstí					3	0,9	5	1,6	1	0,3	9	2,8
Gynekologické							3	0,9			3	0,9
Dna	1	0,3			1	0,3			1	0,3	3	0,9
Srdeční					1	0,3					1	0,3
Mrtvorození												
Rakovina												
Zánět ledvin												
Kurděje												
Celkem	45	14,0	59	18,3	95	29,5	65	20,4	57	17,7	321	100

TABULKA č. 2b:

Příčiny úmrtí obyvatelstva ve Vítkovicích v letech 1844—1888 z hlediska věkových skupin

Skupiny chorob	Novoroz. %		Kojenci %		1844—1888		15—49 %		50 + více %		Celkem %	
					1—14 %							
Infekční	10	0,3	90	2,7	249	7,6	302	9,2	42	1,3	693	21,0
TBC	2	0,06	51	1,5	184	5,6	285	8,7	65	2,0	587	17,8
Plicní	2	0,06	81	2,4	98	3,0	263	8,0	106	3,2	550	16,7
Střevní	18	0,5	128	3,9	87	2,6	65	2,0	15	0,5	313	9,5
Křeč. stavy	61	1,8	141	4,2	62	1,9	9	0,5	5	0,2	278	8,4
Vroz. slabost	158	4,8									158	4,8
Blíže neurčit.	2	0,06	10	0,3	26	0,7	93	2,8	10	0,3	141	4,3
Mozkové	4	0,1	9	0,3	23	0,7	67	2,1	29	0,8	132	4,0
Celk. vodnatost	1	0,03	11	0,5	33	1,0	55	1,7	18	0,6	118	3,6
Neštěstí			2	0,06	7	0,2	91	2,8	17	0,6	117	3,6
Stařec. sešlost									71	2,1	71	2,1
Srdeční					1	0,03	27	0,8	19	0,5	47	1,4
Mrtvorození	36	1,1									36	1,1
Zánět ledvin			2	0,06	12	0,3	15	0,5	4	0,1	33	1,0
Gynekologické							13	0,4			13	0,4
Kurděje							2	0,06			2	0,06
Dna												
Rakovina							4	0,1	2	0,06	6	0,2
Celkem	294	8,8	525	15,9	782	23,7	1291	39,2	403	12,3	3295	100

TABULKA č. 3:

Příčiny úmrtí hutníků a ostatní dospělé mužské populace v letech 1800—1843 ve Vítkovicích					
Hutníci			Ostatní muž. populace		
		%			%
Infekční	4	17,4	1		1,9
Plicní	6	26,1	7		13,2
TBC	5	21,7	14		26,4
Mozkové	4	17,4	1		1,9
Střevní	2	8,7	3		5,7
Křeč. stavy			10		18,9
Celk. vodnatel.	1	4,3	3		5,7
Stařecká sešlost			4		7,5
Blíže neurčit.			6		11,3
Srdeční					
Rakovina					
Neštěstí	2	8,7	3		5,7
Dna			1		1,9
Zánět ledvin					
Kurděje					
Celkem	23	100	53		100

TABULKA č. 4:

Příčiny úmrtí hutníků, horníků a ostatní dospělé mužské populace v letech 1844—1888 ve Vítkovicích						
Hutníci			Horníci		Ostatní muž. populace	
		%		%		%
Infekční	115	20,7	77	27,4	94	19,3
Plicní	147	26,4	51	18,1	101	20,7
TBC	105	18,9	61	21,7	91	18,7
Mozkové	27	4,8	16	5,7	30	6,2
Střevní	28	5,0	8	2,8	31	6,1
Křeč. stavy	4	0,7	2	0,7	4	0,8
Celk. vodnat.	25	4,5	16	5,7	17	3,5
Stařec. sešlost	7	1,2	2	0,7	25	5,1
Blíže neurčit.	36	6,4	21	7,5	32	6,6
Srdeční	12	2,2	3	1,0	12	2,5
Rakovina	1	0,2			2	0,4
Neštěstí	41	7,3	21	7,5	42	8,6
Zánět ledvin	7	1,2	3	1,0	5	1,0
Kurděje	1	0,2			1	0,2
Celkem	556	100	281	100	487	100

Alena Šimečková

Die Todes-Ursachen in Vítkovice im 19. Jahrh.

Die Begründung und die Entwicklung der Witkowitz Eisenwerke haben einen ausdrucksvollen Einfluss auf das Schicksal der Gemeinde Vítkovice. Unter anderem zeigt es auch die Mortalität der Bewohner an, deren Anzahl vergrößerte sich wesentlich, vom 2. Drittel des 19. Jahrh. besonders heftig.

Die grosse Anhäufung und schlechte hygienischen Verhältnisse der Bewohner haben häufige Epidemien verursacht. Auch die Kinder-Mortalität war verhältnissmässig hoch.

Der Artikel widmet seine sonderbare Aufmerksamkeit der Analyse der Todes-Ursache der Witkowitz Bergmänner und Hüttenarbeiter, die durch Lungenkrankheiten und häufige Todesverletzungen verfolgt wurden.

MK

Privilegium a pečetiello mariánského bratrstva v Moravské Ostravě z roku 1691

Pozornosti ostravských heraldiků, sfragistiků a genealogů dosud unikál a pozoruhodný soubor materiálů Bratrstva svatého škapulíře Panny Marie z Karmelské Hory uložený v Archivu města Ostravy.

Původ mariánského kultu svatého škapulíře můžeme nalézt u generálního představeného řádu karmelitanů Simona Stocka z Hertfortu, který v roce 1251 měl prý vidění, v němž mu Panna Marie podala škapulír na znamení své přízně k řádu.¹⁾

Koncem 17. století bylo na Ostravsku ve veliké oblibě škapulířové bratrstvo v Orlové, kam se na obvyklé slavnosti scházelo obyvatelstvo ze širokého okolí. Iniciátorem založení obdobného bratrstva přímo v Moravské Ostravě se stal horlivý farář Pavel Leopold Michalín, který přišel do Moravské Ostravy v roce 1686.²⁾ Jeho plán, podložený argumentem, že se poutníkům zdá cesta z Ostravy a okolí příliš nesnadná, našel u olomouckého biskupa plnou podporu.

Zakládací listinou ostravského Bratrstva svatého škapulíře Panny Marie z Karmelské Hory je rozsáhlý latinský přípis olomouckého biskupa Karla z Lichten-

štejna—Kastelkornu datovaný 8. 1. 1689.³⁾ Biskup tímto listem vyjádřil svůj souhlas se zřízením bratrstva v Moravské Ostravě při chrámu sv. Václava. V této listině je rovněž v úplnosti citován dokument s datem 17. 2. 1688, jímž dává své svolení také římské „arcibratrstvo“, centrála všech evropských odboček.

Právo užívat vlastní pečeti a pečeti červeným voskem udělil ostravskému bratrstvu olomoucký biskup listinou z 18. 4. 1691.⁴⁾

Tato pergamenová listina o rozměrech 53 × 34 cm (plika 4 cm) je psána latinským jazykem. Nese podpisy biskupa Karla z Lichtenštejna-Kastelkornu a sekretáře Eliáše Isidora Schmidta a je opatřena velkou biskupovou pečeti v dřevěném pouzdře, přivěšenou na modrobílých šňůrách. Barevná miniatura (výška 9,4 cm, šířka 7,6 cm) je umístěna uprostřed listiny. Tvoří ji ovál v tenkém černém rámečku, přičemž vzniklé rohy jsou vyplněny červenými šňůrami. V horní části oválu se na stříbrných oblacích vznášejí korunovaná Panna Marie se svatozářím a v modrém plášti. Na klíně drží Ježíška a v levé ruce zlaté žezlo. Pravicí podává stří-

Miniatura v privilegii z r. 1691. Foto B. Beilová.

brný pruh látky (škapulíř) pod ní klečícímu Simonu Stockovi v hnědém hábitu a se svatozáří. Pozadí tvoří krajina s modrou oblohou, vlevo tvořená hnědou skálou porostlou zelenými keři. V dolní části miniatury je uprostřed modrý korunovaný oválný štítek s bílým klínem. Pravé vzniklé pole je v patě černé, nahoře bílé a od dělicí čáry vyrůstá červený doleva obrácený korunovaný lev. V levém vzniklém červeném poli je doprava obrácený stříbrný korunovaný lev.⁵⁾

Mimořádný význam tomuto privilegiu dodává honosné pečetidlo, které se rovněž dochovalo.⁶⁾ Jeho obraz téměř přesně odpovídá znění listiny a miniatury. Umělecké a řemeslné provedení tohoto typáře, datovaného v opise rokem 1691, je na velmi vysoké úrovni. Stříbrná pečetní plocha je oválná — výška 59 mm, šířka 51 mm. Opis majuskulou (12—) je z vnější strany lemován vavřínovým věncem, z vnitřní zdobeným perlovcem. Zní: *: WELSLAWNE * ARCI * BRATERSTWI S * SSKAPVLIRZE * W MIESTIE * MORAWSE * OSTRAWIE * 1691:

V Archivu města Ostravy jsou dále uloženy dvě rozsáhlé knihy, které sloužily pro evidenci nových nebo zemřelých členů bratrstva. První z nich⁷⁾ byla vedena v letech 1691—1783 a obsahuje seznam všech příslušníků bratrstva přijatých v období mezi dvěma hlavními slavnostmi bratrstva, které byly pořádány většinou 16. července každého roku. První dva listy této knihy jsou pergamenové. Je na nich vlevo barevný portrét biskupa Karla z Lichtenštejna-Kastelkornu, vpravo pak jeho znak provedený rovněž v barvách. Chronogram nad i pod oběma kresbami uvádí rok 1689, tedy rok založení bratrstva.⁸⁾ Úmrtní matrika⁹⁾ byla vedena obdobným způsobem a postihuje rozmezí let 1723—1784, přičemž ojedinělé zápisy pocházejí i z období do roku 1837.

Každá z obou knih obsahuje několik tisíc jmen členů bratrstva, jež jsou v každém roce abecedně řazeny výhradně jen podle křestních jmen. Vždy je také uvedeno místo původu nově přijatého nebo zemřelého člena bratrstva. Teritoriální působnost ostravského bratrstva

byla velmi rozsáhlá, od Beskyd až po obce na Hlučínsku, a to i po roce 1742, kdy bylo Hlučínsko připojeno k Prusku.

Ostravské Bratrstvo svatého škapulíře Panny Marie z Karmelské Hory bylo zrušeno v rámci josefínských reforem v prosinci 1783, stejně jako jiná podobná světská náboženská bratrstva.¹⁰⁾

Poznámky:

- 1) Ottův slovník naučný, 13. díl, Praha 1898, s. 1086, heslo „Karmelitáni“.
- 2) Alois Adamus, Dějiny města Ostravy v přehledu až do r. 1860, Ostrava 1927, s. 33; Dějiny Ostravy, Ostrava 1967, s. 204—206.
- 3) Archiv města Ostravy, fond Archiv fary v Moravské Ostravě, inv. č. 4.
- 4) Tamtéž, inv. č. 5.
- 5) V originále zní popis takto: „... Scutum rotundum in medio per transversum lineam Diametrali in duas partes diuisum, Seu distinctum, in cuius Superiore parte Beata Virgo in coelo Seu nubibus cum Jesulo et Sceptro in dextra manu, in laeua autem Scapulare tenens, et illud flectenti Sancto Simon Stock porrigens apparet, in inferiore autem parte arma gentilitia Nostrae familiae Comitum de Lichtenstein cum Suis genuinis coloribus, nimirum in medio Scutum oblongum, in cuius campo caeruleo lapis albus triangularis, in conum, seu cuspidem declinans, et supra Corona aurea, a dextra parte penes modo dictum Scutum, ruber coronatus leo Supra in albo, et infra ad pedes nigro campo, in laeua parte autem albus coronatus Leo in rubeo campo visuntur...“
- 6) AMO, Sbírka pečetidel a otisků razítek, inv. č. 34.
- 7) Tamtéž, fond Archiv fary v Moravské Ostravě, inv. č. 259.
- 8) „HoC pretloso nitent LapiDe proMota / qVasI aVro-ra OstraVlae pIIs InsVrreXI“. Fotografie v příloze článku A. Suldotského a kol.: 50 let Archivu města Ostravy, Ostrava, Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 6., 1973.
- 9) AMO, fond Archiv fary v Moravské Ostravě, inv. č. 61.
- 10) Zdeněk J. Medek, Na slunce a do mrazu, Praha 1982, s. 115.

Vladimír Kejla

Das Privilegium und das Petschierstöckel der Marien-Bruderschaft in Mähr. Ostrau vom Jahre 1691

Ausserhalb des Interesses der Genealoge und Heraldiker standen bisjetzt die Materialien der Bruderschaft des heiligen Scapulier der Jungfrau Maria von Karmel, die im Archive der Stadt Ostrava aufbewahrt sind.

Es handelt sich zuvörderst um das Privilegium vom J. 1691, das der Olmützer Bischof Karl von Liechtenstein-Kastelkorn der Bruderschaft zugeteilt hat. Dadurch hat diese Bruderschaft das Recht gewonnen, ein eigenes Siegel benutzen dürfen. In demselben Jahre wurde ein Petschierstöckel verfertigt, welches vollkommen identisch mit der Miniatur im Privileg ist. Auch die Bücher der angenommenen und gestorbenen Mitglieder sind hier aufbewahrt, welche bis zum J. 1783 — zur Zeit der Auflösung der Bruderschaft — geführt sind.

MK

Východním bodem pro tento článek se stal vývod Bedřicha Viléma hr. Pražmy, svob. pána z Bílkova, mezi jehož předky nacházíme v nejstarší generaci následující jména: 1. Pražma, 2. Oppersdorf, 3. Vrbna, 4. Pernštejn, 5. Oppersdorf, 6. Promnitz, 7. Bees, 8. Donhof...¹⁾

Již při zběžném pohledu vzbudí naši pozornost rody, z nichž pocházely manželky Pražmy, Vrbny a Beese. Zvláště v prvních dvou případech se jedná o velmi známé šlechtické rody, kde by snad žádné pochybnosti o pravdivosti údajů ani neměly vzniknout. Nedobré zkušenosti se „spolehlivými“ vývody mne však vedly k důkladnému ověření v pramenech. Klíčem ke správnému rozuzlení tohoto vývodu je bezesporu posloupnost Pražmů z Bílkova na Velké Polomi, jíž jsem věnoval největší prostor.

Na prvním místě uvádím Beneše s manželkou Alžbětou ze Žerotína, který roku 1481 získává statek Lešnou na Moravě, ještě roku 1493 vkládá do desk bratřím ze Zástřizl dvůr ve vsi Chvalíkovcích, roku 1499 je však už nebožtíkem a jeho vdova postupuje Johannesovi z Kunovic louku proti stavu na řece Bečvě.²⁾

Z jeho dětí nás zajímá Mikuláš (+ 1555), který se jako první z tohoto původně moravského rodu objevuje v knížectví Opavském, kde se roku 1530 ženil a následujícího roku byl přijat na spolek svou první manželkou Kateřinou Hukovskou z Ochab na statek Velkou Polom. Ve 40. letech rozšířil svůj majetek koupí Jistebníka a Bílovce, v té době však byl již podruhé ženat se Šťastnou Sedlnickou z Choltic (+ 1577), později provdanou za Balcara Švejnice z Pilmsdorfu na Fulneku.³⁾

Jeho syny byli Beneš mladší, Jan mladší a Bernart. Beneš (z prvního manželství) byl odbyt penězi, roku 1567 mu postoupil jeho strýc Jan starší statek Lešnou, a když roku 1582 bezdětek zemřel, dědili Lešnou jeho mladší bratři.⁴⁾ Benešovi nevlastní bratři pocházeli z druhého manželství. Jan se stal kolem roku 1564 majitelem Velké Polomi, Kyjovic a Těškovic, Bernart zdědil Bílovec a Jistebník.⁵⁾ Jan mladší byl ženat s Barborou ze Žerotína, dcerou Viléma na Starém Jičíně, Hustopečích a Kolštejně a Jitky ze Šternberka.⁶⁾ Jana nacházíme jako svědka dobré vůle Ctibora Syrakovského z Pěrkova na paskovský statek dne 24. dubna 1579 spolu s bratrem Bernartem na Bílovci,⁷⁾ roku 1593 jej Jan Skrbenský z Hříště na hradě Fulneku a Hošťálkovech pohnal o svědomí, „...budúc léta Páně 1582 po smrti nebožtíka Beneše Pražmy z Bílkova na tvrzi Lišnej když jsou se bratři Beneše Pražmy z Bílkova Jan a Bernart Pražmovi statkem po bratru svým a svršky, klénoty, hotovými penězi dělili...“⁸⁾ Zajímavý je půhon Ondřeje Bzence z Markvartovic na Třebovicích a Klimkovicích, zemského hejtmana knížectví Opavského, který Jana vinil, že proti královskému nařízení, „...aby jeden každý z pánů obyvatelů na gruntech svých tanců i rozpustilostí provozovati nedopouštěl pod pokutů 25 kop gr. č., kdež naproti takovému nařízení ve vsi Kyjovicích na gruntě jeho při krmáši

u fojta v pondělí po sv. Martinu nyní pominulého v tomto 94. roku tance a takové rozpustilosti provozovány jsou...“⁹⁾ Dne 28. 4. 1597 podepsal jako jeden ze svědků poručenství Jana Skrbenského z Hříště.¹⁰⁾ V roce 1599 je však půhon na něj již označen jako umrlý.¹¹⁾

Zemřel tedy Jan mladší roku 1599 přibližně v 55 letech. Jeho vdova Barbora se s dětmi porovnávala o dědictví „...na Bílovci ve čtvrtek na den Památky sv. Medarda, létha Páně tisícého šestistého...“,¹²⁾ roku 1603 však už byla nebožkou.¹³⁾

Manželé po sobě zanechali řadu dětí, z nichž bezpečně známe syny Mikuláše Bartoloměje, Viléma staršího, Šebora, Beneše mladšího, Karla a dcery Kateřinu a Šťastnou.¹⁴⁾ Roku 1600 bylo intabulováno poručenství Bernarta Pražmy na Bílovci, jenž odkazoval svůj majetek třem mladším synům svého bratra Jana, Vilému, Šeboru a Karlovi „...s tou jistou vejmkínou, aby synové jeho dva nejstarší, totiž Mikuláš Bartoloměj a Beneš v tom statku dílu žádného neměli ani dítky jejich, poněvadž sau se ke mně vždycky za živnosti mej odporně stavěli...“¹⁵⁾

Nejdříve zemřeli bratři Mikuláš Bartoloměj a Vilém, které jejich sestra Kateřina, manželka Ctibora Chorynského z Ledské na Choryni a Kateřiněcích, poháněla roku 1603 o pohledávky na dědictví po rodičích. Půhony jsou označeny jako umrlé.¹⁶⁾ Vilém byl Kateřinou pohnán i na místě svých mladších a nedílných bratří Šebora a Karla; žaloba na Beneše, pána na Chropyni, se samozřejmě v předních knihách knížectví Opavského nemohla objevit.

Pro samostatnou vládu Mikuláše Bartoloměje na Velké Polomi nám zbývá krátké období let 1599–1603 a zároveň se tím vysvětluje, proč o něm víme tak málo. Jeho nejstarší syn Jan se narodil asi roku 1570 a v roce otcova úmrtí mu zřejmě nebylo ani 35 let, přesto je uváděn jako jeden ze zemských soudců. Pozůstalá vdova Alžběta Rejzvicová z Kadeřina se u syna Viléma na Velké Polomi připomíná ještě roku 1626 a dokonce i roku 1636; pravděpodobně tam také zemřela a byla pochována. Roku 1619 ji Mikulášovi synové nazývají svou matkou.¹⁷⁾

Mikuláš Bartoloměj zanechal tři syny: Jana, Bernarta a Viléma. Za závažné pro upřesnění genealogie Pražmů pokládám naučení dané Salomonu Mošovi z Bittendorfu, místodržícímu úřadu zemského hejtmanství: „...poněvadž J. M. C. z moci své královské Janovi Pražmovi léta doplňovati ráčí, povinnen bude vejš dotčený Salomon Moš všecku pozůstalost po nebožtíku otcí tohož Jana Pražmy s tím inventářem jemu oddati a k auřadu hejtmanskému opatrování tu nic nenáleží...“¹⁸⁾ Dostáváme tak cennou informaci, že nejstarší Mikulášův syn nedosáhl ještě v roce 1609 zletilosti a léta mu musela být králem doplněna. Jeho narození lze tedy klást zhruba do roku 1594.

Dne 18. prosince 1590 žádá tento Jan i jménem svých mladších nezletilých bratří Bernarta a Viléma, „...jsauc člověk mladý, jsem tej vuole, do jiné země na čtyři létha vyjeti...“¹⁹⁾ K zemskému právu po dobu

své nepřítomnosti zmocňuje za sebe i bratry strýce Šebora a Karla.²⁰⁾

Roku 1612 se znovu se svými pohledávkami ozvala Kateřina Pražmová a obeslala půhony k soudu své bratry Šebora, Karla a Beneše.²¹⁾ Nezapomněla ani na syny zesnulého Mikuláše Bartoloměje, „... Jana Pražmu z Bílkova na Velké Polomi i na místě Bernarta a Viléma Pražmů vlastních bratřích let nemajících... z summy 15 zl. 18 gr...“ a vinila je, „... že mně té summy podlé smlauvy ... mezi paní Barborau z Žerotína a syny jejími učiněné za dobytek a jiné svršky po tejš Barboře z Žerotína nebošce paní mateři mé pozůstalé, on Jan Pražma držice statek po neboštiku Mikulášovi Pražmovi, otci jeho jakošto jednomu synu zůstalý ... dáti a spraviti nechce...“.²²⁾

Důvodem dělení majetku mezi sourozenci až v den sv. Jana Křtitele roku 1619 byla pravděpodobně skutečnost, že i nejmladší bratr Vilém dosáhl pro plnoletost stanovených sedmnácti let, z čehož vyvozují jeho narození v roce 1602, krátce před otcovou smrtí. Uvedené prameny rozhodně vylučují možnost Vilémova narození v roce 1586 z matky rozené Oppersdorfové, jak naznačuje uvedený vývod.²³⁾

Ze tří dílčích cedulí se zachovala pouze jediná, kterou v plném znění otiskl již Josef Zukal.²⁴⁾ Majetek k dělení nebyl zanedbatelný; na každý díl připadlo 16 781 zlatých.²⁵⁾ Brzy potom však prostřední bratr Bernart zemřel, neboť v zápise o přijetí Pražmů do panského stavu ze dne 27. února 1620 se už jeho jméno neobjevuje. Kromě Jana a Viléma jsou zde uvedeni i jejich strýcové Beneš, Šebor a Karel. Zápis byl však mřežován a nevstoupil v platnost, poněvadž diplom vystavil Fridrich Falcký a Beneš, Šebor i Karel se aktivně podíleli na stavovském povstání na Moravě.²⁶⁾ Mezi pány v knížectví Opavském se však Pražmové přece jen dostali. Zápis je datován 13. června 1626 a týká se bratří a strýců Šebora, Karla, Jana a Viléma. Nic na tom nezměnil ani přátelský postoj Karla Pražmy na Bílovci k nepříteli v době dánské okupace.²⁷⁾ Zbylí bratři se podělili tak, že Jan dostal Horní Lhotu, Budišovice, Čavisov a Malou Lhotu, kterou roku 1636 pronajal, Vilém se stal majitelem Velké Polomi, Krásného Pole a Vřesiny.²⁸⁾

Vilémovou první manželkou se stala Luamila Buchtová z Buchtic, již roku 1639 pojistil 12 000 zl. věna na svém velkopolském statku; jedním ze svědků vkladu byl jeho bratr Jan na Horní Lhotě, Geraltovicích a Budišovicích.²⁹⁾ Dne 22. prosince 1659 zapisoval věno a nadvěno 19 000 zl. na svém zboží druhé choti Anně Heleně Petronele hr. z Vrbna a Bruntálu.³⁰⁾ Ke sňatku však došlo už roku 1653.³¹⁾ Ženichovi bylo přes padesát, nevěsta byla sotva osmnáctiletá... S jeho druhým sňatkem souvisí i skutečnost, že 12. září 1654 žádal Vilém jako plnomocník Jiřího Štěpána hr. z Vrbna, pána na Letovicích a Násilí, o vykonání zvodu na statek Německou Novou Cerekev.³²⁾ Zastával úřad nejvyššího sudího knížectví Opavského a 24. května 1655 dosáhl povýšení do hraběcího stavu. Zemřel 8. června 1666 ve Velké Polomi, mladá vdova se roku 1673 provdala za Jana Václava Oderského z Lideřova a na hradě Víkštejně (+ 1695) a zemřela teprve roku 1698 rovněž ve Velké Polomi.³³⁾

Dědicem Velké Polomi se stal syn z druhého manželství, Karel Štěpán Josef hr. Pražma, svob. pán z Bílkova. Jeho narození spadá zřejmě do roku 1654, v roce 1677 se ženil s Ludovikou Marií hr. z Oppersdorfu,

svob. paní z Dubu a Frýdštejna, dědičkou frýdeckého panství, a Velkou Polom prodal svému dědu Jiřímu Štěpánovi hr. z Vrbna.³⁴⁾

Následující řádky jsou tedy určeny stručné posloupnosti slezské větve Bruntálských z Vrbna. Pocházela od Albrechta staršího, pána na Dobroslavicích a Nové Cerekvi, který zemřel roku 1594 a z druhého manželství s Annou Tvorkovskou z Kravař zanechal kromě dalších potomků i syna Štěpána. Ten se psal na Kolštejně Násilí a Klemštejně, roku 1613 se ženil s Annou z Oppersdorfu, ale zemřel již 11. června 1618 a vdova roku 1620 v Opavě.³⁵⁾

Pro narození jeho syna Jiřího Štěpána zbývá krátké období let 1613–1619, skutečnost se bude blížit spíše dolní hranici. Právě jemu přisuzuje náš vývod manželku z rodu Pernštejnů. Bylo tomu tak skutečně?

Za otce tohoto „heraldického“ omylu považují Bohuslava Balbína, který jako první přisoudil Jiřímu Štěpánovi za životní družku Joannu de Pernstein. Po něm přejímá tento omyl i další literatura.³⁶⁾ Nejasnosti kolem jeho první manželky se však rozplynou po přečtení vkladu věna, který Jiří Štěpán poručil zapsat 20. prosince 1639: „Jiří Šteffan Bruntálský z Vrbna na Klemštejně a Násilí vkládám věna summy deseth tisíc zlatých počtu slýzského... na statcích svých vlastních a žádnému nezávadnejch: totiž Klemštejnským a Násilským... urozenej paní Johanně Bruntálské z Vrbna rozené Vojskovné z Bogdunčovic a Količina, manželce mé nejmilejší...“.³⁷⁾

A rodový erb Vojsků z Bogdunčovic se skutečně velmi podobal erbu perňštejnskému: „... Na modrém štítě (často i červeném) černá hlava zubří, klenot tři pštrosí pera, krajní modrá, střední zlaté [černé?].“³⁸⁾

Tato Johana, jmenovaná též někdy Johana Kuna, byla dcerou Frydrycha svob. pána Vojsky z Bogdunčovic a z Količina na Laškově a Krakovci a Zuzany hr. Thurzové z Bethlenfalvy.³⁹⁾

Následujícího roku zapisuje Jiří Štěpán své manželce oba jmenované statky a ona sama kupuje od Václava hr. z Oppersdorfu na Heralticích a Svobodných Heřmanicích jaktařský mlýn.⁴⁰⁾ Proto též hr. z Oppersdorfu pohání pana Jiřího Štěpána z Vrbna zátkyň „... u paní Johanky Bruntálskej rozené Vojskovné z Bogdunčovic manželky jeho v statku její Klemštejně.“⁴¹⁾

Po roce 1654 se oženil Jiří Štěpán podruhé s Marií Alžbětou hr. Kinskou, svob. paní ze Vchynic a Tetova, vdovou po Bohuchvalu Ferdinandu hr. Berkovi z Dubé a Lipého (+ 1654).⁴²⁾ Osudy jejich potomstva však stojí již mimo rámec naší pozornosti.

Jeho dceru z prvního manželství však spolehlivě dokládá následující deskový zápis ze 2. prosince 1659: „Já Jiří Šteffan, svatě Římské Říše hrabě z Vrbna a z Brunthale, pán na hradě Letovicích, Bravanticích a Oldřišově, J. M. C. radda, nejvyšší, a zemského saudu přisedící v markr. Mor., jako též J. Kn. M. regirovaného knížette z Lychtenšteyna radda, nejvyšší komorník a plnomocný stadthalter knížet. oppavského a krnovského, na místě a jménem dcery mé vlastní, Anny Eleny Petroneli hrabinky Pražmové, rozené hrabinky z Vrbna a Brunthale, panu panu Vylímovi hraběti Pražmovi svobodnému pánu z Bílkova na Velké Polomi, Horní Lhotě a Klemštejně, panu manželovi jejímu milému statek můj vlastní klemštejnský svobodný a nikomu nezávadný... ve dzky zemské vkládám a vpisuji...“⁴³⁾

Erb Mikuláše Bartoloměje Pražmy z Bílkova v památku z konce 16. stol. (sign. D 6 V/5)

Určité rozpaky budí také ve vývodu figurující dvojice Bees-Dönnhof. Snad vznikla chyba vynecháním jedné generace, neboť rodiči Anny Zuzany Terezie svob. paní Beesové z Vrchlesu a Rosenbergu byli Adam a Estera Eleonora z Rattmansdorfu, kteří 7. 9. 1622 koupili statek Chudobín za 40 000 zl. mor., 12. 3. 1629 také Vilémov a Velkou Rakovou za 12 500 zl. mor. Dvě pozůstalé dcery, Kateřina Dönnhofová a Zuzana hr. z Oppersdorfu prodaly zděděné statky roku 1652.⁴⁴⁾

Proti jednoznačnému určení manželů v deskových zápisech se v literatuře objevují uměle vytvořené konstrukce, jež rozlišují Viléma Adama a Adama sv. pány Beesy, i údaj o Anně ovdovělé Rattmansdorfově.⁴⁵⁾

V závěru svého článku bych chtěl v souladu s citovanými prameny opravit zkoumaný vývod dosazením správných jmen: 1. Pražma, 2. Rejzvic, 3. Vrbna, 4. Vojška, 5. Oppersdorf, 6. Promnitz, 7. Bees, 8. Rattmansdorf. Pro lepší přehlednost připojuji i úplný vývod:

1. František Vilém hr. Pražma, svob. p. z Bílkova, majitel Frýdku, n. 1677, + 1731.
2. Karel Štěpán Josef hr. Pražma na Velké Polomi, Budišovicích, Čavisově a Horní Lhotě, cís. komoří a zemský sudí kn. Opavského, n. 1654, + 1694.
3. Ludovika Marie hr. z Oppersdorfu, svob. paní z Dubu a Frýdštejna, dáma Řádu hvězdového kříže, dědička frýdeckého panství, n. Horní Hlohov 24. 1. 1656, m. 28. 1. (nebo 24. 3.) 1677, + Frýdek 9. 5. 1737.
4. Vilém svob. p. Pražma z Bílkova, povýšen 24. 5. 1655 do hraběcího stavu, zemský sudí kn. Opavského, n. 1602, + 8. 6. 1666.
5. Anna Helena Petronela hr. z Vrbna a Bruntálu, n. 1635, m. 1653, + 1698, jeho druhá manželka.

6. František Eusebius hr. z Oppersdorfu na Horním Hlohově, Ratiboři, Frýdku a Kujavách, cís. plukovník, skutečný komoří a tajný rada, zemský hejtmán kn. Opolského a Ratibořského, n. Hor. Hlohov 10. 2. 1623, + tamtéž 17. 3. 1691.
7. Anna Zuzana Terezie svob. paní Beesová z Vrchlesu a Rosenbergu, n. ?, m. Varšava 6. 1. 1648, + Vídeň 12. 2. 1699.
8. Mikuláš Bartoloměj Pražma z Bílkova na Velké Polomi, n. asi 1570, + 1603.
9. Alžběta Rejzvicová z Kadeřína, sňatek asi 1590, připomenuta ještě roku 1636.
10. Jiří Štěpán hr. z Vrbna a Bruntálu, n. asi 1615, + 9. 2. 1682, říšský hrabě od roku 1652.
11. Johanka Kuna sv. paní Vojšková z Bogdunčovic a Količina na Laškově a Krakovci jeho první manželka, sňatek asi 1635.
12. Jan Jiří III. hr. z Oppersdorfu, n. Lomnice 4. 7. 1588, + Hor. Hlohov 16. 5. 1651, na Hor. Hlohově, Ratiboři a Frýdku, cís. rada a zemský hejtmán kn. Hlohovského.
13. Benigna Polyxena sv. paní z Promnitz, n. 11. 11. 1594, m. Praha 26. 6. 1616, + Hor. Hlohov 2. 5. 1631, jeho první manželka.
14. Adam sv. pán Bees z Vrchlesu a Rosenbergu, cís. plukovník, cís. rada a komorník, v letech 1629—1635 přisedící zemského soudu markr. Moravského, na Vilémově a Chudobíně.
15. Estera Eleonora z Rattmansdorfu, + Strážnice 16. 1. 1645.

Pozorný čtenář jistě z vývodu vyrozuměl, jak mohlo dojít k neobvyklému jevu, že Karel Josef Štěpán hr. Pražma prodal Velkou Polom svému dědečkovi, který byl podstatně mladší než jeho vlastní otec. A tak snad je pohřbena opět jedna legenda z doby dávné i téměř současné.

Poznámky:

- 1) Konrad Blažek, Der Adel von Oesterr. Schlesien, Nürnberg 1885, s. 135—136.
- 2) Bartoloměj Paprocký z Hlohol, Zrcadlo slavného markrabství Moravského, Olomouc 1593, fol. 428 b; Moravské zemské desky II., 1480—1566, Kraj olomoucký, Praha 1947, s. 31, 32, 94, 128.
- 3) SOA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 2, Topografie Opavska, sv. 2, O—R, Velká Polom; Karel Hrbáček, Heraldika v kostele sv. Václava ve Velké Polomi, Zpravodaj KGHO, č. 21, 1985, s. 10—12.
- 4) Paprocký, c. d., fol. 428 b, 429 a; Moravské zemské desky III., 1567—1642, Kraj olomoucký (dále jen MZD Ol) Praha 1953, s. 8; SOA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 2.
- 5) SOA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 2.
- 6) Paprocký, c. d., fol. 429 a; SOA Opava, Slezský stavovský archiv (dále jen AS), inv. č. 795, fol. 215 a, b.
- 7) MZD Ol III., s. 101.
- 8) SOA Opava, AS, inv. č. 793, fol. 209 a, b.
- 9) Tamtéž, inv. č. 794, fol. 56 a, b.
- 10) MZD Ol III., s. 322.
- 11) SOA Opava, AS, inv. č. 794, fol. 271 a.
- 12) Tamtéž, inv. č. 795, fol. 215 a, b.
- 13) Tamtéž.
- 14) SOA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 2.
- 15) SOA Opava, AS, inv. č. 855, fol. 25 b, 26 a.
- 16) Tamtéž, inv. č. 795, fol. 215—222.
- 17) SOA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 2; Pozůstalost Josefa Zukala, inv. č. 204, Šlechtické rody, R—Ř, heslo Rejzvic.

- 18) SOA Opava, AS, inv. č. 822, fol. 3.
- 19) Tamtéž, inv. č. 822, fol. 57, 58.
- 20) Tamtéž.
- 21) Tamtéž, inv. č. 799, fol. 59 a — 70 a.
- 22) Tamtéž, inv. č. 799, fol. 70 b, 71 a.
- 23) Blažek, c. d., s. 135—136; Franz Josef Häussler, Ahnentafeln und Stammbäume, Opava 1929, Die 128 Ahnen des Gfen. Arthur Henckel, Fhrn. v. Donnersmarck.
- 24) Josef Zukal, Příspěvky k místopisu kraje Opavského, III., Dílčí cedule na statek Velkopolský z r. 1619, Věstník Matice opavské, 1910 (r. 18), s. 43—46.
- 25) Tamtéž.
- 26) SOA Opava, AS, inv. č. 823, fol. 11 a; Kořán, Rezek, Svátek, Prášek. Dějiny Čech a Moravy nové doby, III., Praha 1941, s. 306.
- 27) SOA Opava, AS, inv. č. 823, fol. 13 a; stalo se tak na základě majestátu z 30. 4. 1625, viz Ottův slovník naučný (dále jen OSN), díl XX., Praha 1903, s. 590, heslo Pražma z Bilkova; Josef Zukal, Die Liechtensteinsche Inquisition in den Fürstentümern Troppau und Jägerndorf aus Anlass des Mansfeldchen Einfalls 1626—1627, Opava 1912, s. 52, 61.
- 28) SOA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 2.
- 29) SOA Opava, AS, inv. č. 860, fol. 2 b, 3 a. Pravděpodobně tak učinil až po matčině smrti.
- 30) Tamtéž, inv. č. 862, fol. 3 a.
- 31) Häussler, c. d.
- 32) SOA Opava, AS, inv. č. 826, fol. 182 a.
- 33) Häussler, c. d.; OSN XX., s. 590; SOA Opava, AS, inv. č. 861, fol. 1 a.
- 34) SOA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 2.
- 35) Tamtéž, Pozůstalost ing. Josefa Nirtla, inv. č. 54, heslo Oppersdorf, zde datum sňatku 24. 3. 1677 Graz; Häussler, c. d., má datum 28. 1. 1677 Těšín.
- 36) Roman Frh. von Procházka, Genealogisches Hand-

buch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien, Neustadt a. d. A. 1973, s. 221—222.

- 37) SOA Opava, AS, inv. č. 860, fol. 3 a, b.
- 38) Josef Pilnáček, Rody starého Slezska, díl IV., Š—Ž, Jílové u Prahy 1972, s. 111; týž, Staromoravští rodové, II. vyd., Brno 1972, s. 255.
- 39) Pilnáček, Rody starého Slezska, IV., c. d., s. 111.
- 40) SOA Opava, AS, inv. č. 860, fol. 7 b, 8 a.
- 41) Tamtéž, inv. č. 804, fol. 92 b.
- 42) OSN XXVI., s. 1018, z Vrbna a z Bruntálu.
- 43) SOA Opava, AS, inv. č. 862, fol. 3 b.
- 44) MZD Ol III., c. d., s. 494—5, 576—9; Häussler, c. d.
- 45) Eduard Richter, Zur Geschichte der Orte in der Enclave Hotzenplotz, Deutschpaulwitz, Notizen-Blatt, 1887, č. 1, s. 3; Häussler, c. d.

Jiří Stibor

Über eine genealogische Legende

Eine zahlreiche Reihe von Stammbäumen der älteren Adelsgeschlechter kann man nicht zu den verlässlichsten zählen. Hieher gehört auch die genealogische Ableitung des Grafen Friedrich Wilhelm von Pražma, Freiherrn von Bilkov, welche Konrad Blažek im Werke „Der Adel von Oesterr. Schlesien“ veröffentlicht hat. Der Artikel corrigiert die genealogischen Angaben dieser Ableitung und handelt umständlich über die Nachfolge der Familie Pražma von Bilkov und Velká Polom und des schlesischen Zweiges des Stammes Bruntálský von Vrbno ab.

MK

Karel Hrbáček

Málo známá heraldická památka ve Slatině u Bílovce

Návštěvníky Slatiny v okrese Nový Jičín upoutá kromě vystaveného kulturního domu a nové samoobsluhy uprostřed obce také zajímavá kaplička u cesty nedaleko zámku. Má podobu štíhlé kulaté věže se špičatou kuželovitou stříškou. Kaplička je z přední strany až téměř ke střeše otevřena a chráněná vrátky. Uvnitř je socha sv. Jana Nepomuckého, která je takto chráněna proti nepohodě.

Málokdo si však všimne, že na podstavci sochy jsou dva alianční erby donátorů sochy. Jsou jimi manželé Zikmund Lichnovský z Voštic a Františka Alžběta rozená Ellbognarová z Dolního Schönfeldu. Oba drželi Slatinu v letech 1726—1733,¹⁾ tedy pouhých sedm let, ve kterých také socha vznikla.

Celý alianční znak má velmi jednoduchou podobu. Oválné štíty v prostých kartuších nesou znamení, která jsou zredukována na nejjednodušší formy. Erby jsou bez klenotů, pouze nad oběma štíty je rytířská koruna.

Lichnovští byli starobylý rod původem ze Slezska. Ve znaku měli v červeném štítě dva stonky révy

s hrozny, případně i s lístky. Klenot byl stejný, přikryvadla červenostříbrná.²⁾

Ellbognarové z Dolního Schönfeldu pocházeli původně z hornické rodiny z Lokte v západních Čechách. Ve znaku měli v modrém štítě v lokti ohnuté obrněné rameno {mluvící znamení}, totéž jako klenot, často perím zdobené. Rozšířený znak byl čtvrcený. Podle Pilnáčka bylo v 1. a 4. modrém poli obrněné rameno, ve 2. a 3. poli hrozen vína. V klenotu rameno jako u původního znaku.³⁾ Ve znaku ve Slatině je pořadí znamení v polích obrácené.

Poznámky:

- 1) L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, s. 724.
- 2) J. Pilnáček, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s. 318; týž, Rody starého Slezska, IV, Jílové u Prahy 1972, s. 117.
- 3) J. Pilnáček, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s. 437; týž, Rody starého Slezska, II, Jílové u Prahy 1972, s. 200. Erb uvádí též H. v. Kadich — C. Blažek, Der Mährische Adel, Nürnberg 1899, s. 29.

Erby Zikmunda Lichnovského z Voštic a Františky Alžběty Ellbognarové z Dolního Schönfeldu ve Slatině

Karel Hrbáček

Ein unbekanntes Denkmal in Slatina bei Bílovec

Der Artikel informiert über das Allianz-Wappen des Zikmund Lichnovský von Voštica und der Elisabeth Ellbognar von Unter-Schönfeld, welches sich auf dem Untersatze der Statue des heil. Johann von Nepomuk befindet. Der Relief entstand in Jahren 1726—1733, wann die erwähnten Eheleute die Gemeinde Slatina eigneten.

MK

Heroldika na stránkách vlastivědných časopisů

Vlastivěda Ostravského (od 1960 Severomoravského) kraje

Bílovecko (1957—1960, č. 1—15)

Svátek Josef: Znak města Studénky.
1960, č. 14—15, s. 10—11.

Stanovisko StA v Opavě k 38 zaslaným návrhům na znak města. Vyobrazení 6 návrhů.

Řezáč, František: Dvě české pečeti ve sbírce pečeti Okresního vlastivědného muzea v Bílovci.
1960, č. 14—15, s. 18—19.
Popis dvou pečetidel spojeného cechu bednářů, kolářů, tesařů, a stolařů z r. 1786 a spojeného cechu kovářů, kolářů, bednářů a zámečnicků z r. 1679 (správně 1579).

Krnovsko (1957—1961, č. 1—10)

Donát, Jaroslav: Přehled dějin Krnovska do konce 19. století.
1958, č. 5, s. 2—8.

V příloze fotografie náhrobníku Stanislava (zem. 1590), Valentína (zem. 1591) a Johanky (zem. 1595), dětí Václava Pavlovského z Pavlovic a Johanky Zoubkové ze Zdětína v kostele v Jindřichově.

Jura, František: Mouřenín. Pověst o nabytí erbu.
1957, č. 2, s. 13—14.
Pověst o erbu Kobylků z Kobylího.

Vítkovsko (1958—1961, č. 1—12)

A. T. (Adolf Turek): Znaky na obálce „Vítkovska“.
1958, č. 2, s. 15—16.
Popisy znaků měst Vítkova, Oder, Budišova n. B., Fulneka.

Fojtík, Bohumil: Stará radnice v Odrách.
1958, č. 4, 2. s. obálky.
Popis kamenné desky s erby Hynka st. ze Zvole a Žofky z Potštejna z 30. let 16. stol. Fotografie v příloze.

Týž: Obnova renezančního kamenného reliéfu v Odrách.
1961, č. 11—12, 3. s. obálky.
O téže desce s fotografií v příloze.

S negativním výsledkem byly prohlédnuty:

Hlučínsko — 1959, č. 1
Novojicko — 1960—1966, č. 1—8
Opavsko — 1959—1966, č. 1—12
Okres Bruntál — 1961, č. 1

Karel Müller

Tomáš Durdík: Nález středověkého pečetidla z hradu Pušperku, Minulosti Západočeského kraje 21, 1985, s. 175—177.

V dobrém příspěvku informuje autor o amatérském nálezu typáře ve zřícenině hradu Pušperku v okrese Klatovy. Bronzový kotouč s kobylkou se závěsným očkem nese poměrně nezřetelný obraz světce, patrně sv. Václava, a částečně poškozený latinský opis. Pečetidlo, jehož fotografie přináší obrazová příloha, náleželo zřejmě Buzkovi, faráři z Trhových Svin, uváděnému k roku 1394. Významná je skutečnost, že nejde o typář instituce, ale osobní, jichž je ze středověku dochováno jen několik exemplářů. V této souvislosti autor uvádí pouhé tři nálezy středověkých osobních pečetidel u nás v posledních dvaceti letech. Durdík však v tomto údaji vůbec nebere na zřetel nálezy typářů na Moravě, přestože byly uveřejněny. Ze starších můžeme jmenovat např. pečetidlo nalezené v roce 1964 v zaniklé tvrzi Arnoltovicích u Valašského Meziříčí, patřící patrně Záviši z Bystřice, zemřelému počátkem 15. století (V. Fialová, Pečetitko ze zaniklé tvrzi Arnoltovice, VVM, 1965, s. 131—141), z novějších olovené pečetidlo příslušníka nižší šlechty nalezené na hradě Rokštejně (Z. Měřínský, Heraldika ve středověkých a raně novověkých archeologických nálezech, VVM, 1985, s. 236—237). Další kusy typářů jistě ještě leží zapomenuty v muzejních sbírkách a teprve na své publikování čekají.

—km—

Jan Pelant: Znaky a pečete západočeských měst a městeček. Plzeň, Západočeské nakladatelství 1985, 287 s.

V první polovině roku se na knižních pultech objevila konečně tato kniha, která navázala na předchozí krajové soupisy znaků měst a městeček a pokryla další region českých zemí. O necelý rok předtím vyšla v Západočeském nakladatelství práce téhož autora Města a městečka Západočeského kraje (Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst; Plzeň 1984, 312 s.), jež umožnila Pelantovi vypustit v anotované publikaci jinak nezbytné úvody k dějinám jednotlivých lokalit a věnovat veškerý prostor vývoji jejich znaků a pečeti. Bylo by zbytečné na tomto místě opakovat to, co autor sám řekl o svém díle na II. setkání genealogů a heraldiků v Ostravě v roce 1983 (Sborník příspěvků..., s. 56—57). Zde jen konstatujeme, že práce splnila očekávání a kvalitou svého zpracování se přinejmenším vyrovná úrovni soupisu jihomoravského. Za určitý krok zpět, zřejmě způsobený omezenými možnostmi vydavatele, považujeme pouze obrazo-

vou přílohu, která je tvořena výhradně kresbami pečeti a znaků z pera Karla Lišky. I když Liška patří bezesporu k našim nejlepším heraldickým kreslířům, zvláště co se týče pečeti, nemůže jeho precizní kresba nahradit kvalitní fotografii. Postrádáme rovněž reprodukce miniatur ze znakových privilegií, z nichž pouze některé, pomíneme-li jednotliviny roztroušené po různých publikacích, vydal v nebarevné podobě František Zvolský (Znaky českých měst, Praha 1948—1949). Jako nejlepší se nám jeví stále cesta nastoupená Brnem — kombinace fotografií s kresbami, zvláště v těch případech, kdy jsou dochovány pouze nezřetelné otisky pečeti.

—km—

Jarmila Kotalíková: August Sedláček — Bibliografie z díla. Písek, Okresní knihovna 1981, 26 s., 3 obr.

Tak trochu se zpožděním, ale zároveň k letošnímu 60. výročí úmrtí Augusta Sedláčka připomeneme našim heraldikům a genealogům tuto píseckou bibliografii, která kupodivu pět let odolávala všem recenzním rubrikám oborových periodik. Bibliografii připravila J. Kotalíková na základě Sedláčkových prací, které jsou uloženy v Okresní knihovně v Písku, píseckém archivu a píseckém muzeu. Není tedy úplně a podivní se např., že by v žádné písecké instituci nebyla práce A. Sedláčka — „Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodů“ otiskovaná na pokračování (1—12) v letech 1892—1896 v Časopise Matice moravské a některé další práce. Proč děláme neúplné bibliografie, když v případě A. Sedláčka je plně možné udělat soupis úplný, zvláště když autorka upozorňuje na soupis Sedláčkova díla v „Paměti mého života“ od autora samého, který vyšel v Praze v r. 1924. Díla umístěná v píseckých knihovnách pak mají být označena v bibliografii signaturou té které knihovny města.

Část publikace (asi 60 záznamů z celkového počtu 144 záz.) se věnuje biografii Augusta Sedláčka a obsahuje články a statě o A. Sedláčkovi napsané do r. 1977. Zde je to s úplností pochopitelně horší a nejméně jednou tolik záznamů by se ještě našlo v našich časopisech a novinách. Kotalíková například opomíjí veškerou časopiseckou produkci heraldických a genealogických periodik od dob Sedláčkova života po současnost, tedy oborů ke kterým měl August Sedláček nejbližší. Domnívám se, že je v možnostech každého ústavu a knihovny nechat si pořizovat rešerše ke sledovanému tématu, v tomto případě k osobě Augusta Sedláčka, osobnosti na kterou je město Písek hrdé a jehož pamětní síň procházíme při návštěvě píseckého muzea, osobnosti, kterou město Písek jmenovalo čestným občanem a jež si stále pozornosti zaslouží.

V práci samé je pak několik drobných překlepů a chyb, které zde uvádíme na správnou míru. S. 3 — A. S. se narodil r. 1843 (ne 1943); s. 6 — pozůstalost A. S. je uložena v Ústavu československých a světových dějin ČSAV v Praze (ne ČAV?); položka bibl. č. 12 — správný leto- počet 1890 (ne 1980); pol. 66 a 82 je jedna a tatáž práce.

A tak závěrem svého příspěvku — snažme se dělat bibliografie pokud možno úplné, v případě Augusta Sedláčka to jde s úplností absolutní. Biografie Augusta Sedláčka by se dala značně rozšířit a určitě by se našel někdo z heraldiků, kdo by v tom píseckým historikům a knihovníkům pomohl. Město Augusta Sedláčka by pak určitě neváhalo s druhým doplněným vydáním této práce.

Vilém Walter

Ottfried Neubecker; Grosses Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz, Mnichov, E. Battenberg 1985, 1147 s.

Nakladatelství Ernsta Battenberga v Mnichově, které se již řadu let zaměřuje na numismatickou a heraldickou literaturu, vydalo koncem loňského roku Velký obrazový erbovní lexikon jehož autorem je Ottfried Neubecker. V úvodu své velmi obsáhlé práce se autor stručně věnuje historii snah systematicky zpracovat bohatý a různorodý heraldický materiál. Z toho pak vychází vlastní koncepce díla, která se snaží vnést systém do nepřehledné změti heraldického materiálu vzniklého od 17. století. Autor rozdělil přibližně 21 000 erbů, které jeho práce obsahuje, do systému podle heraldických figur. Nejprve jsou řazeny obecné heraldické figury, pak figury z oblasti rostlinné a živočišné říše a dále celá řada početnějších i méně častých heraldických vyobrazení. Zvolený systém umožňuje poměrně snadno zjistit, které rodině určitý znak patřil, i když v případě rozšířenějších figur (orel, lev) je třeba projít větší počet znaků. Kresby erbů jsou provedeny velmi pečlivě. Kniha je uzavřena jmenným rejstříkem erbovních rodin.

—Sz—

Hans v. Mosch: Urkunden und Regesten zur Geschichte und Genealogie der Familie von Mosch 1245—1945. Einführung, Name, Herkunft, Wappen. München 1981, 375 s.

Úvod práce je věnován územnímu prostoru výskytu rodu tohoto jména (Slezsko, Kladsko a Dolní Lužice) a formám jména Mosch-Moschowsky

vyskytující se v těchto regionech. Závěr této kapitoly tvoří pak rodové souvislosti a jejich podání v literatuře od doby J. Sinapia až po práce Pilnáčka a Tesaře. Následuje rozsáhlá kapitola věnovaná erbům. Sleduje jeho vývoj od zobrazení přílbice s buvolími rohy na pečetích (1346—1423) až po provedení celého znaku na pečetích 15. stol. V té době se objevují poprvé dva buvolí rohy ve štítě, naposled se erb s buvolími rohy se vyskytuje v prostoru Kladska koncem 16. stol., zatímco v ostatních regionech vývoj znaku jde jiným směrem. Buvolí rohy se postupně mění v sanie a s touto změnou nastává také změna klenoty (opeřené rohy — pštrosí pera). Zde se autor zastavuje u dvou genealogických prací a to u Scharffenberga (1578) a Paprockého (1593 a 1602) a na základě těchto analyzuje průběh změny erbů. Rozebírá varianty zobrazení sanie, jejich proměny v žebříky, žebříky s háky a výsady, klíče a to nejen na erbů vlastního rodu, ale také na jiných rodových znacích. V tomto období se objevuje polcený štít a dochází k vzniku nových variant. Zde si autor všimá zachovaných pečeti či zobrazení znaku ve dvou regionech, a to ve Slezsku (Musch, Mosch v. Muritsch, Mosch v. Bittendorf) a v Dolní Lužici. Závěr kapitoly tvoří pak varianty znaků u Mošovských z Moravčina, Moszewski, Moschowski, Mosch I, II.

Další část práce nese označení „Charakteristika původu — rodové jméno“. Po úvodu věnovaném výskytu křesťanských jmen u rodu věnuje se autor spojitostem rodu s místním jménem Freiwald a na základě dokumentů se snaží o identifikaci místa v regionech Moravy, Slezska a Saska ve vztahu k jednotlivým členům rodu či rodu příbuzných. Na Olešnicku se v souvislosti se jménem Mosch vyskytuje přízvisko Frobels, které se po příchodu rodu na Opavsko objevuje v zápisech: Frabel Mossowsky, Wrobl z Morawczina. Zde se v této souvislosti vrací k problematice psaní a fonetiky jména v různých krajích. Obdobnou identifikaci provádí u místních jmen Moschow a jeho variant (Meuschau, Muschau, Muskau, Mosigkau, Mutzschau, Mutzschen) na Moravě, ve Slezsku a Lužici či jména Moschen a jeho variant (Moschin, Müschen, Moschendorf, Moschna) ve Velkopolsku, Slezsku, Kladsku a na Moravě. Tuto část věnovanou vztahu místních jmen ke jménu rodu uzavírá rozbor dalších variant jména — Muschwitz, Mötsche, Mosham, Mochau-Mochowsky, Moschowsky, Mosen, du Mosch, Musch-Mosch a Moses. Snahou celé práce je vnést světlo do problematiky tohoto slezského rodu a to se, dle mého soudu, autorovi plně podařilo. V závěru knihy se snaží autor identifikovat předka rodu Dietricha v. Muschow jmenovaného 12. XII. 1245 na listině vévody Boleslava II. Lehnického.

Práce rozsahem problematiky studia, množstvím materiálů a listiných pramenů je důležitým zdrojem infor-

mací pro genealoga pracujícího v regionu Moravy a Slezska. Kniha je doplněna 150 zobrazeními pečeti a erbů v textu, bohatým poznámkovým materiálem a jmenými i místními rejstříkem. V příloze na 39 tabulích jsou fotografie pečeti, znaků a náhrobníků.

F. Chocholatý

Geraldika. Materialy i issledovaniya. Sbornik naučnych trudov. Leningrad 1983, 146 s.

Leningradská Ermitáž vydala sborník příspěvků k heraldice a některým dalším pomocným vědám historickým. V úvodu G. V. Vilinbachova, Geraldika-vspomogatelnaja istoričeskaja disciplina (s. 3—11), jsou čtenáři seznámeni s heraldikou jako takovou a současně je upřesněno její postavení v rámci pomocných věd historických a její vztah vůči tzv. emblemistice, nové pomocné vědě historické, která se v SSSR pěstuje.

Po této teoretické stati pak následuje seriál jedenácti příspěvků a bibliografie sovětské heraldické literatury za r. 1980. Z rozsahem větších i drobnějších příspěvků zde za všechny stačí vyjmenovat práci P. K. Kornakova, Znamenaja fevralskoj revolucii (s. 12—26), v níž popisuje revoluční symboly vznikající po únorové revoluci 1917. O vlajkách jako historickém prameni píše G. V. Vilinbachov, Znamenaja kak istoričeskij istočnik i ich mesto v sisteme geraldických pamjatnikov (s. 98—108). Z této statě vysvítá, že např. Ermitáž uchovává 6,5 tisíce ruských, evropských, východních a amerických vlajek a vojensko-historické muzeum 1,5 tisíce ruských a sovětských vlajek. Autor si rovněž stěžuje na malou možnost publicity těchto fondů. K této práci pak obsahově zapadá vexilologický terminologický slovník P. K. Kornakova, Veksillologičeskaja terminologija (s. 119—124), doplněný o kresby na konci publikace. Další publikované materiály jsou zaměřeny na soupisy medailí a jejich vnější rozbor. Z nich naše čtenáře můžeme upozornit na práci E. S. Ščukina, Medaili Sigismunda fon Gerberštejna v sobranii Ermitaža (s. 113—119), která popisuje čtyři medaile z let 1545, 1552 a 1561 rakouského šlechtice Zigmunda z Herberštejna (1486—1566), který několikrát navštívil Rusko a své cestu popsal v ceněném spise Rerum Moscovitarum comentarii.

Sborník bohužel přináší vyobrazení jen k některým článkům. Až na jednu výjimku kresby nejsou u příspěvků s numismatickou tematikou.

E. Šefčík

„Naše dějiny“. The Magazine of Czech Genealogy and Culture III, 1983 — IV, 1984, Hallettsville, Texas

Prudký rozvoj zájmu o rodopis a místní dějiny, který zaznamenáváme v posledních dvaceti letech všude ve světě, se dotkl i českého etnika,

usídleného nejkompaktněji na venkově největšího severoamerického státu Texas. Jak se můžeme dočíst v nedávno vydaném cestopise B. Svobody, Texas, země osamělé hvězdy (Praha 1985) odhaduje se počet obyvatel českého původu v tomto státě na 700 000 a česky dokonce dovede mluvit okolo 120 000 obyvatel. Český etnikum je zde třetí nejsilnější. Jde v naprosté většině o potomky přistěhovalců z Moravy a Slezska, kteří sem přišli ve 2. pol. 19. stol. a poč. 20. stol. za prací a lepším životem, tedy ze sociálních důvodů. Původně rozsáhlá kulturně vlastivědná a školská práce postupně ztrácela na významu, takže tam dnes najdeme velmi málo českých škol i málo česky psaných časopisů i novin. Na druhé straně lze od 2. pol. 70. let pozorovat u těchto potomků moravsko-slezských přistěhovalců zvýšený zájem o vlastní minulost i minulost národa, z kterého vyšli a jehož řečí, z níž jim zůstalo jen české příjmení, již většinou nemluví.

Nedávno se mi dostalo do rukou několik čísel časopisu Naše dějiny, který v anglické řeči (jen titul je český) vydává v rozsahu 21 stran v Hallettsville vydavatel Doug Kubicek. Časopis je vydáván šestkrát ročně fotoprintem s množstvím dobových fotografií ze života prvních přistěhovalců i jejich dnešních potomků. Z mi dostupných několika čísel ročníků 1983—1984 lze říci, že jsou zde většinou publikovány nenáročná informace z oblasti občanského rodopisu texaských Čechů, doplněné různými kulturními informacemi o Československu nebo československých umělcích vystupujících v Texasu. Za zmínku stojí pravidelné otiskování seznamu pasažérů lodí, přistávajících v texaském přístavu Galveston v letech 1866—1871, který byl vlastně branou pro většinu obyvatel Texasu. Soupis publikuje Edmund Hejl s názvem: Passenger List. Post Civil War 1866—1871. Rovněž i některé další příspěvky jiných autorů přináší různé seznamy vystěhovalců. Všechny mají velký význam, protože jsou většinou jedinou dostupnou informací o původu předků a době přistěhování.

Jen na okraj této zprávy připomenou publikaci dokazující, jaký hlad je v Texasu po rodopisných informacích. Jeden z redaktorů a přispívatelů do časopisu Naše dějiny Robert Janak, vydal fotoprintem dvousvazkový seznam náhrobníků z hřbitovů v českých obcích Texasu s názvem Old Bohemian Tombstones, Vol. I—II, Beaumont 1985. Druhý svazek pro zajímavost podává seznamy z osmi hřbitovů Fayette County, v níž leží i městečko Praha. I tyto seznamy jsou vítaným zdrojem informací potomků českých přistěhovalců při hledání zpráv o svém původu.

Šef

Koordinační porada

K dalšímu, již tradičnímu setkání zástupců G a H klubů došlo 19. dubna 1986 v pohostinné Olomouci, která si právě v tomto roce připomínala 40. výročí obnovení své univerzity. Zprávy o činnosti podali kolegové Špírk z Brna, Markl (Ostrava), Jásek (ČNS, pob. Heraldika, Praha), Talanda za hostitele. Kolega Podmolík pak přečetl dopis dr. Honce z Prahy, jímž omluvil neúčast a přislíbil další spolupráci. JUDr. Bílý informoval o poslední schůzce terminologické rady v Brně, kolega Markl seznámil přítomné s přípravami III. setkání G a H v Ostravě, s vyhlášenými tématickými okruhy, podmínkami pro vystoupení a rozsahem příspěvků pro sborník. Diskuse k tomuto bodu programu svědčila o značném zájmu všech přítomných a upozornila na možnost prezentace pomocných věd historických v celostátním, ba i mezinárodním měřítku. Žel, zatím se nepodařilo uspokojivě vyřešit oficiální propagaci činnosti našich klubů v zahraničí, přestože

byl tento úkol navržen a schválen na poslední koordinační poradě.

Milým hostem meziklubové porady byl rovněž dr. Zelenay z Bratislavy, který se zvláště aktivně zapojil do práce genealogické sekce, v níž pokračovala diskuse k možnostem vydání kvalitní a obsažné genealogické příručky. Jednání o konkrétních podmínkách jejího vydání však není uzavřeno a o jeho výsledcích budeme naše čtenáře ještě informovat. Ing. Dvořák z Brna se zaměřil na využití počítačů pro genealogické bádání, seznámil přítomné s konkrétními výsledky své dosavadní práce na sestavení programu. Upozornil přitom i na nutnost normalizace údajů o jednotlivých osobách, Dr. Zelenay v této souvislosti upozornil na zahraniční systém „Genisys“, který uspokojivě řeší mezinárodně uznávanou normalizaci těchto údajů. Kolega Rolinc se vyslovil pro možnost využití počítače při zkoumání problematiky znásobných příjmení v rané genealogii. Celá tato část našeho jednání měla převážně informativní charakter.

Heraldická sekce pilně pokračovala v započaté práci na sjednocení dosavadní terminologie. Tentokrát byly předloženy návrhy k terminologii heraldického kříže a rostlin. Ve stadiu příprav jsou honosné figury. Práce heraldické sekce vyžaduje častější schůzky, a tak byl opět přijat návrh brněnských kolegů k uspořádání další porady v podzimním období pod jejich patronací.

Poslední olomoucká schůzka ukázala opět řadu důležitých úkolů, jejichž řešení má spíše dlouhodobý charakter a často závisí na důkladné znalosti toho, co již bylo u nás i jinde na tomto poli vykonáno. Tím naléhavěji vyvstává nutnost naší spolupráce s vědeckými ústavy a institucemi i potřeba včasného získávání nejnovějších poznatků. Olomouckým kolegům je třeba vyslovit poděkování za pečlivou přípravu vlastního programu i za umožnění prohlídky ukázek z fondů SOA Opava, pobočky v Olomouci, jež byla doprovázena kvalitním odborným výkladem pracovníka archivu S. Lapčíka.

Jiří Stibor

Heraldická kuriozita

O heraldickou kuriozitu, či spíše heraldický nesmysl, se v loňském roce postaralo bratislavské nakladatelství Pravda vydáním pohlednice ostravských sídlišť Zábřeh a Výškovic. Za 2 Kčs je možno si ve stáncích PNS zekoupit dopisnici, která na stříbrném podkladě přináší 5 barevných fotografií s partii panelových domů na uvedených sídlišťích. Heraldika však zaujme dvojice znaků, majících zjevně symbolizovat obě místní části Ostravy. V minulosti samostatné obce Zábřeh nad Odrou a Výškovic nedosáhly nikdy statutu

městečka a užívaly jen obecních pečeti. Jak lze snadno zjistit z Dějin Ostravy (Ostrava 1967, s. 678, 687), Zábřeh užíval na pečeti štítu se třemi kužely, obecní pečeti Výškovic nesla ruku držící váhy. Co nám však předkládá pohlednice? Zábřeh zde reprezentuje skutečně znak Zábřeha, avšak nikoliv Zábřeha nad Odrou nýbrž Zábřeha na Moravě — tedy nezaměnitelný znak s šachovanou hradební zdí a věží a dalšími čtyřmi věžkami po stranách. Tvůrce pohlednice si tedy popletl dvě zcela rozdílné lokality. Jak si však vysvětlit skutečnost, že druhý štít nese na červeném poli českého lva? Ten roz-

hodně s Výškovicemi nemá nic společného. Aby nebyl všam omylům a nepřesnostem konec, je chyba obsažena na pohlednici i v názvu druhé obce (a opakuje se i na druhé straně) — Výškovic místo správného Výškovic. Závěrem je nutno na adresu tvůrců „heraldických“ pohlednic poznamenat, že by bylo třeba věnovat obsahové náplni a její věcné správnosti těchto dopisnic větší pozornost, zvláště když všechny potřebné pomůcky a lexikony jsou běžně dostupné.

—km—

Jubilea členů KGHO ve 3. čtvrtletí 1986

50 let

- 8. 8. Dr. Ing. Jiří Piňos
- 5. 9. Oto Kuchař
- 17. 9. Václav Zrubek

55 let

- 10. 8. Ing. Miloslav Bartoš
- 21. 8. Josef Vrba

60 let

- 15. 7. Jindřich Hůla

65 let

- 9. 9. Ladislav Olbrich

70 let

- 3. 9. Miroslava Pavlátová

75 let

- 5. 9. MUDr. Jaromír Kalus

Blahopřejeme

O P R A V Y

K článku M. Pavlu: K heraldice baronů z Minkvicburku [Zpravodaj KGHO, 1985, č. 24, s. 77–80]

s. 79 za první odstavec — přidej pozn. 8a/SÚA Praha, Salbuchy, inv. č. 59, fol. 231–232.

s. 79 předposlední odstavec — „...erb barona Kašpara Viléma (1595)...“

s. 79 poslední řádek — „...chochol složený střídavě ze třech bílých a třech černých per...“

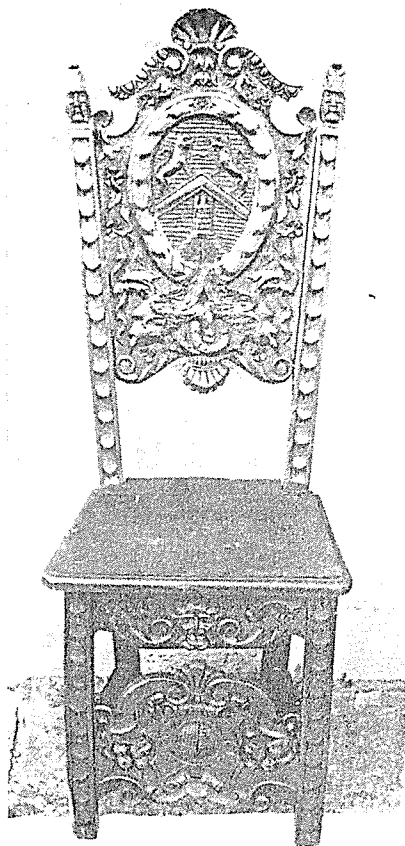
s. 80 první odstavec — „...erbu Kašpara Viléma z roku 1595...“

pozn. 9 — „SOA Brno, G 12, č. 41, f. 44.“

pozn. 10 — „sign. AD VII/81, s. 180, kresba z r. 1590...“
[totéž vložení oprav při popisu fotografie na titulní straně]

Žádám ochotného spolupracovníka genealoga, který by mi vyhledal v matrikách v archivu v Třeboni některá rodová data. Pro stáří a vzdálenost nemohu tak učinit. Potřebná data sdělí:

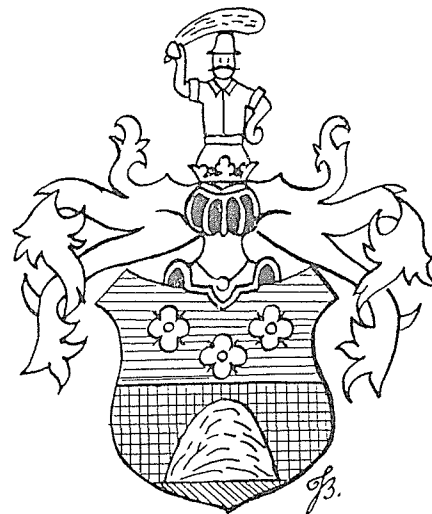
Ing. Jindřich MACH
nám. 9. května 500
708 00 OSTRAVA-PORUBA

D O T A Z Y

Kdo určí erb rodu na opěradle židle?

Svá zjištění zašlete na adresu KGHO.
[foto židle]

Prosím o určení nositele zobrazeného erbu, který pochází z pečetidla vzniklého mezi léty 1875–1918. Pečetidlo se před rokem 1945 nacházelo na zámku Rájci (okres Blansko) v majetku Salm-Reifferscheidů.

Josef Brtek
V. I. Lenina 11/1
357 01 ROTAVA

Josef Pilnáček

Rody starého Slezska - dodatky

378.

Klimkovský

Příjmení četných slezských rodin, jejichž původ je třeba hledat v Klimkovicích na Opavsku. Jedná se o různé, vesměs novoštitné (snad až na jednu) rodiny, které bývaly většinou ve službách klimkovských pánů z Vrbna, se kterými se dostaly i na jejich jiné statky.

I. Klimkovský z Klimkovic — novoštitný rod založený Samuelem, Jiřím a Ondřejem Klimkovskými, kteří obdrželi 28. 5. 1632 znak a heslo z K. (Doerr 113). Samuel byl obristleutnantem a měl statek Neobšice na Minstrbersku. Jeho rod uvádí obšírně Siebm. A. A. Preus. Schles. II. 61, též I. 53. O něm a jeho sourozencích jedná pohřební kázání nad jeho sestrou (Olešnice-Oels, Bössemesser, 1624), ze kterého vysvítá, že Samuel byl plukovním písařem u vévody Maxmiliána Bavorského a byl ženat s paní ze Sebiš (viz též Sinapius). Jiří, bratr Samuela, byl císařským poklasným, přísedícím soudu a měšťanem Opolí; jsa ženat s paní Evou z Hundtů. Jakub K., v nobilitaci nejmenovaný,

byl písařem kuchyně pánů z Vrbna na Bruntále, později písařem kanceláře a měšťanem v Bruntále. Ženat byl s Markétou rozenou ze Svin (Shwin) a měl dceru Zuzanu K., která se provdala za Jeremiáše Schickfussa ze Senftenberka v Míšni, faráře v Hankšteině u Rýmařova, kde se narodil 29. 3. 1594. Oženil se v Bruntále 25. 10. 1610(!) a zemřel v Hankšteině bezdětný 26. 10. 1623. Eliška K., sestra Jakuba, se provdala za Bartoloměje Jantzigeru, mistra nad kuchyní pánů z Vrbna na Bruntále a tamějšího občana. Podle poznámek slezského historika Weltzla jmenoval se muž Manovské, jejíž znak je vymalován mezi vývodovými znaky Samuela K. z K., Kašpar K. a žil 1545. V majetku E. Schickfusse (Berlin-Spandau) se nachází tabule s 8 vývodovými znaky K. z K. pocházející z polovice 16. stol. Obsahuje znaky K. z K.; Dresků z Martinic; neznámého rodu Schiwy z Plauen (štit napříč dělený, nahoře pták papoušek; na stříbrném poli, dole na černém poli helmice, klenot tři pera — stříbrné, černé a červené); Geraltovských z Geraltovic (podkova z křížkem); Rudických z Kyčic; z Čechova a Branovic (na červeném štitě litera W, táž co klenot na pavím ocase).

Znak jak vyobrazeno (tab. XVI) podle majestátu

1632. Týž znak K. z K. je vymalován v erbovníku Chanovského z Dlouhé Vsi (majetek paní Reibnitzové, rozené z Poncet, Vratislava—Karlovice). Jakub Klimkovský, když pečeti v Opavě 21. 9. 1629 (A. L. Troppau Jägernd. Mansfeld Einfall 1626—1633), má na štítě vzpřímeného korunovaného lva držícího hvězdu, klenot dvě rozložená orlí křídla a mezi nimi sedícího ptáka a nad ním hvězdu (asi občanský znak, neboť Jakub nebyl nobilitován). Schickfuse uvádí Zukal, Slezské konfiskace.

II. Klimkovský z Birkovic (Birgwitz) — rovněž novoštitná slezská rodina, kterou založil Jan Karel Klinkert, příjemce zemských daní hrabství Kladska, když obdržel 15. 3. 1649 znak a heslo a 10. 10. 1652 potvrzení vladectví a svolení psáti s Klimkovský z Birkovic (Doerr 135). Z majestátu 1652 vysvítá, že bojoval proti Turkům, byl 2 roky vrchním regentem v Kladsku a 13 roků vrchním příjemcem daní. Jeho otec se zúčastnil 18 tažení proti Turkům do Uher. Jan Karel K. z B. držel Ullersdorf a Ondřejovice (Endersdorf) u Cukmantlu. O jeho potomstvu jedná obš. Siebm. A. A. Preus. Schles. II. 61, též Altwater I 58—59; částečně Siebm. A. A. Preus. Schles. I. 53. Listiny rodu má státní archiv ve Vratislavi, Rep. 47.

Znak jak vyobrazeno (tab. XVI) podle majestátu a vyobrazení Siebm.; lev na štítě drží v pravici svazek červeně svázaných hroty dolů obrácených střel, v levici železnou kouli, přikryvadla jsou červená bílá a černá zlatá. Genealogii K. z B. na Ondřejovicích uvádí též obš. Notizenblatt 1885, s. 7. Doplňujeme, že sestra Jana Karla ml. K. z B. jménem Anděla Eleonora byla vdaná za Arnošta Antonína z Vrbna Virševenského. Zápisy o rodině K. jsou v zámeckém archivu Fürstensteina. Siebm. Schles. 128 uvádí tento rod K. a omylem znak předcházejícího rodu K. z K. Birkovice jsou sev. záp. od Kladska.

III. Klimkovský (z Klimkovic) — málo známý rod, ze kterého Albert Klimkovský, farář, spravoval asi od 1624 farnost Kobeřice a Lovčičky na Moravě, 1633 byl farářem v Křižanově na Moravě (obš. Starom. rod. 297). 25. 3. 1635 byl farářem v Příboře, jak vysvítá z dopisu úředníka na Úsově Jana Šafgoče, který ho doporučuje na faru do Zábřeha (A. L. Hohenstadt 3, — 1699). Později se stal děkanem v Příbrami a 1652 císařským palatinem (Herald. II 475).

Znak podle jeho pečeti (Starom. rod. 297) jak vyobrazeno (tab. XVI). Herald. II 475 praví, že rod z K. měl modrý štít a v něm podkovu dolů obrácenou, v níž jest střela s červeným opeřením a bílou tulejí hrotem vzhůru a na podkově stojí černý pták a drží v ústech tutéž střelu; helm s točenicemi a přikryvadly barvy modré a bílé, klenot tři pera, modré, bílé, modré.

IV. Klimkovský — málo známý rod, jehož znak je vymalován jak vyobrazeno od Ezechiela (Niklas Stoklin Mappe, státní archiv ve Vratislavi, Rep. 47, Pers. Klimk.). Na červeném štítě je bílá střela na znamení (luku?), jak vyobrazeno, přikryvadla červená bílá. Znak pochází z roku 1575.

Pozn. vyd.: V Pilnáčkově rukopisu je erb autorem načrtnut, avšak mezi kresbami K. Mayera se nenachází a neobsahuje ji tedy ani V. svazek jílovského vydání.

V. z Klimkovic — se píší různé rody, o kterých se nám paměti a znaků nedostává, a sice: 1501 urozený panoše Jan Klimkovský; 1482 svědčí v Hlučíně Jiří K.

1696 paní K. na Brance činí fundaci (vše Zukal G. S.). Jan Písař z K. 1558 (kopíř 62, fol. 14, 92, arch. ministr. vnitra v Praze), 5. 6. 1457 Michal z K. a jeho žena Kateřina koupili od Jana Krumsína z Lešan rychtu v Suchdole (Z. A. Brno, N. S. 116/5). Občanský rod K. viz Starom. rod. 553—4, jedná se o rod K. žijící v Uherském Ostrohu 1700—1850; snad týž rod K. se uvádí ve Zlíně 1600.

381.

Klobučinský z Klobučin

Původně slovenská zemanská rodina, ze které jedna větev se odstěhovala do Slezska, kde žije až doposud pod jménem Müller z Klobučinských. Jak se zdá, žili někteří členové K. též na Moravě. Předek slezské větve se odstěhoval kolem 1650 ze Slovenska (Uher) do Polska, kde obdržel od Ferdinanda II. inkolát a byl přijat mezi polské rytířstvo. Později odešel do Slezska, kde nejdříve bídne žil nastoupiv pak do zemských služeb. Jeho synovi Františkovi K. byl 8. 8. 1672 potvrzen rytířský stav (Doerr 158, odtud naše údaje). Františka K. z K. uvádí na Moravě 1572(1) Zrcadlo 397. Rod žil na Svídníku, v Nise a jinde (Siebm. A. A. Preus. Schles. II. 62 se znakem). Marie Johana Juliana z K., nar. v Eisenmostě 16. 7. 1776, se provdala 24. 11. 1801 za Benjamina Eusebia Müllera, jehož syn Evald Müller obdržel 15. 11. 1854 znak a heslo K. a jméno Müller z K. (almanach Gothy, Briefadel 1907 obš.). Rod žil 1915—1940 ve Vratislavi a Nise. Teprve podle stejného znaku lze tvrdit, že sem patří na Moravě 1630 přicházející Jan K. de Klobučic, nob. Ungarus, student v Olomouci. (Ročenka 155). František Klobučník z Klobouk si stěhuje 1562 na Petra Pálffyho pro zadržený statek u olomouckého práva (kopíř 65, fol. 199, 257 arch. ministr. vnitra v Praze). 23. 4. 1692 dáno ve Skalici v Uhrách, Daniel Klobučický prosí moravské stavy o zmírnění kontribuce na jeho dvůr tzv. Hanák v Petrově (Z. A. Brno, N. S. 401/1).

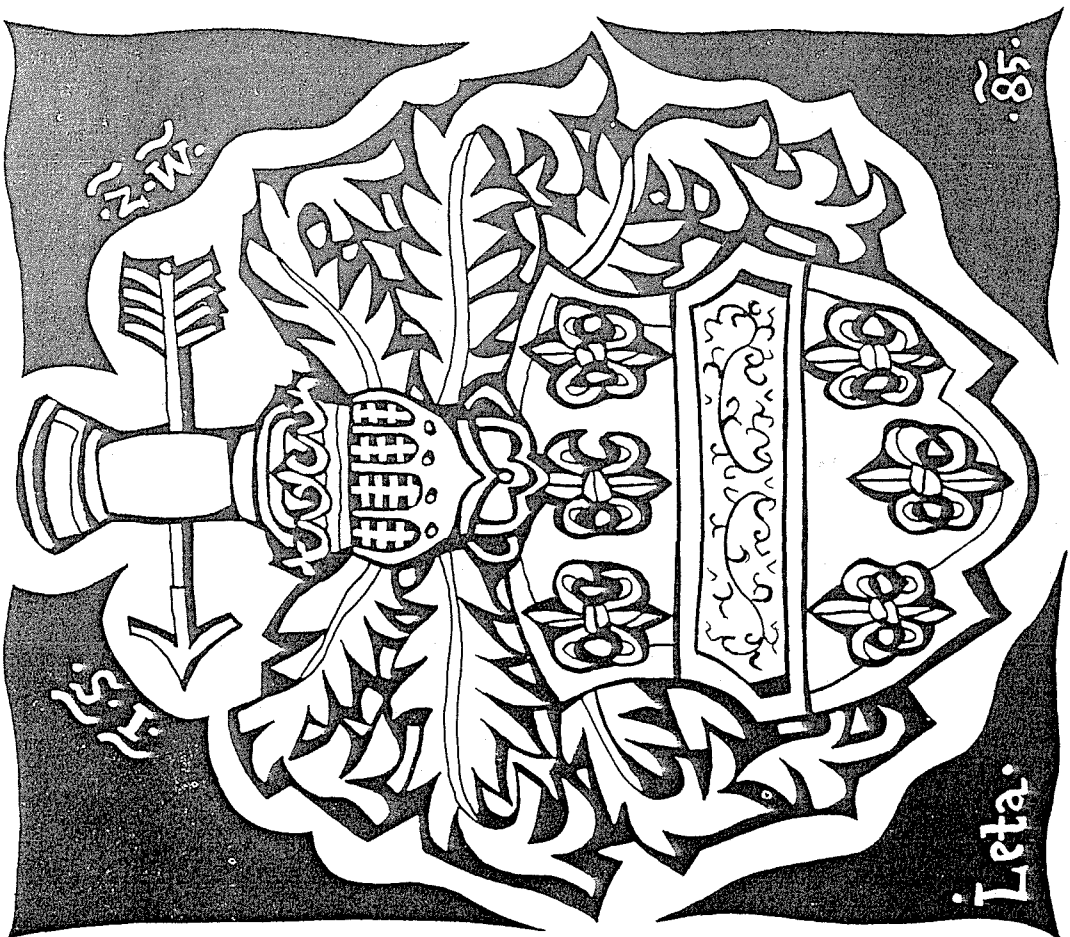
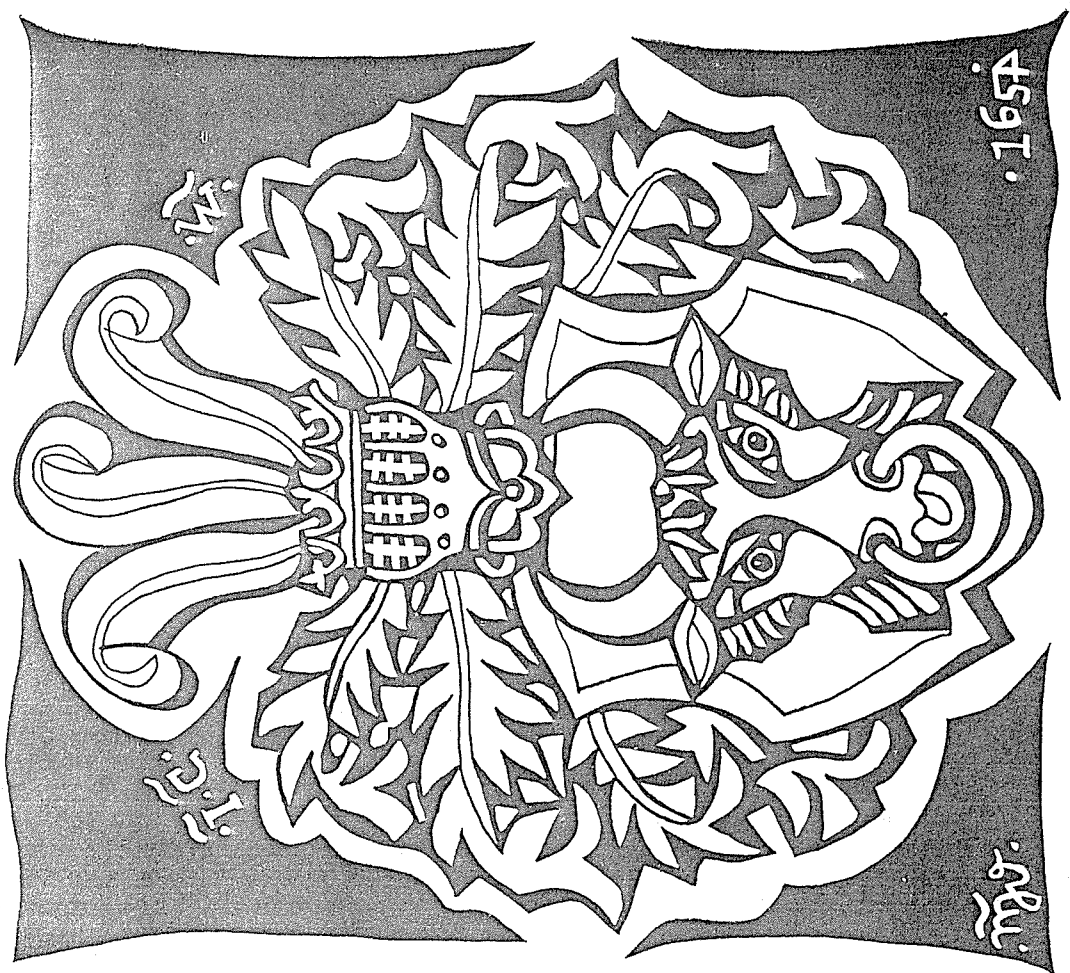
Znak podle majestátu 1672 (tab. XVI), týž má rod doposud. Přikryvadla jsou modro červená. Na Slovensku žily tři různé rody K. (viz Nagy Ivan, s. 274—82), též rod Klobušický, jenž je v hraběcím stavu a má na štítě na zeleném trojpahrbku stojící luk se šípem. Uherské rody viz Siebm. Ungarn. Prameny uvádí Král Adel 116.

379.

Klug z Ehrenvaldu

Asi novoštitná rodina vyskytující se ve Slezsku, kde Jan K., majitel svobodného dvora v Sosnově?, byl 1635 upomínán pro dluhy Jindřichem Kynarem ze Šarfenberka a také Jiřím Fragštejnem na Hradčanech. Asi týž Jan K. z E. byl 1636 proviantoficírem Herbersteina. Barbora K. přichází co kmotra v matrikách opavských 1638—1639, mimo jiné u Matušků. Jan K. z E. byl 1651 nájemce panství Strážnice (na Moravě), 1656 hejtmánem v Kvasicích a Napajedlech, 1662 lejtantem ve společnosti Viléma Pražmy z V. Polomě a Matušky (vše Zukal G. S.). Jan K. z E. viz Zukal, Slezské konfiskace 98.

Znak neznám. Jiné rody Kluge viz Siebm. A. A. Preus. Schles. III. 24.

Giovanni Caboto (1456—1498)

Italský mořeplavec v anglických službách. Zapůsobil na něho Kolumbův příklad a usiloval podle jeho vzoru najít novou cestu do Číny.

Dne 24. 6. 1497 přistál jako první na severoamerickém kontinentu v ústí řeky sv. Vavřince a objevil Labrador, který pojmenoval Terra de prima vista.

Anglický král Jindřich VII. mu udělil privilegia obchodu v nově objevených zemích, ale Caboto o rok později zemřel. V jeho díle pokračoval syn Sebastianus (nar. 1476), který se s otcem zúčastnil první výpravy. Ve službách Karla V. prozkoumal oblast řek La Plata, Paraná a Paraguay.

Erb rodu Caboto de Dampmartin: Čtvrcený štít, v 1. a 4. modrém poli 3 vztyčené zlaté platýze (2,1) (Chabots), v 2. a 3. modrém poli se zlatým pilovitým lemem 3 kosmá stříbrná břevna (Dampmartin). Štítonoši: dva přirození lvi. Rodina žije do současné doby, od r. 1816 ve vikomtském stavu.

Literatura: J. B. Rietstap, *Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason*, Gouda 1934.

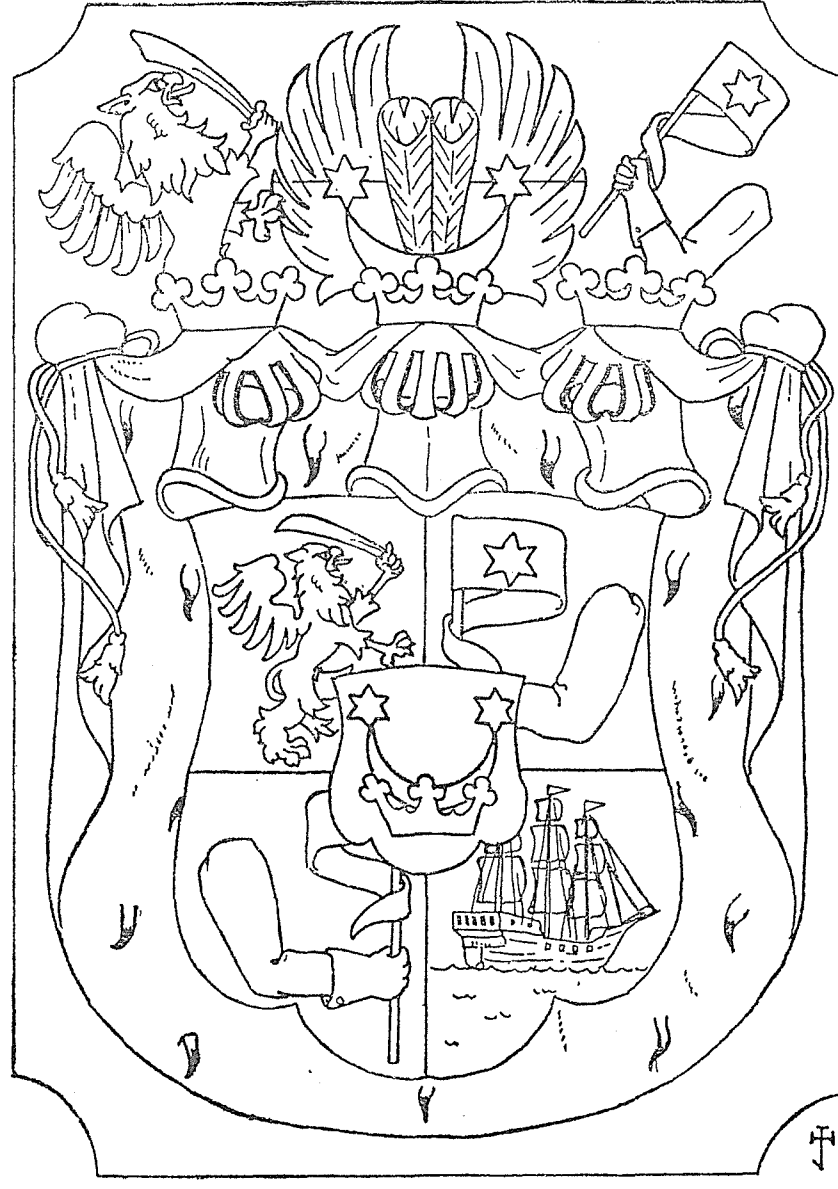
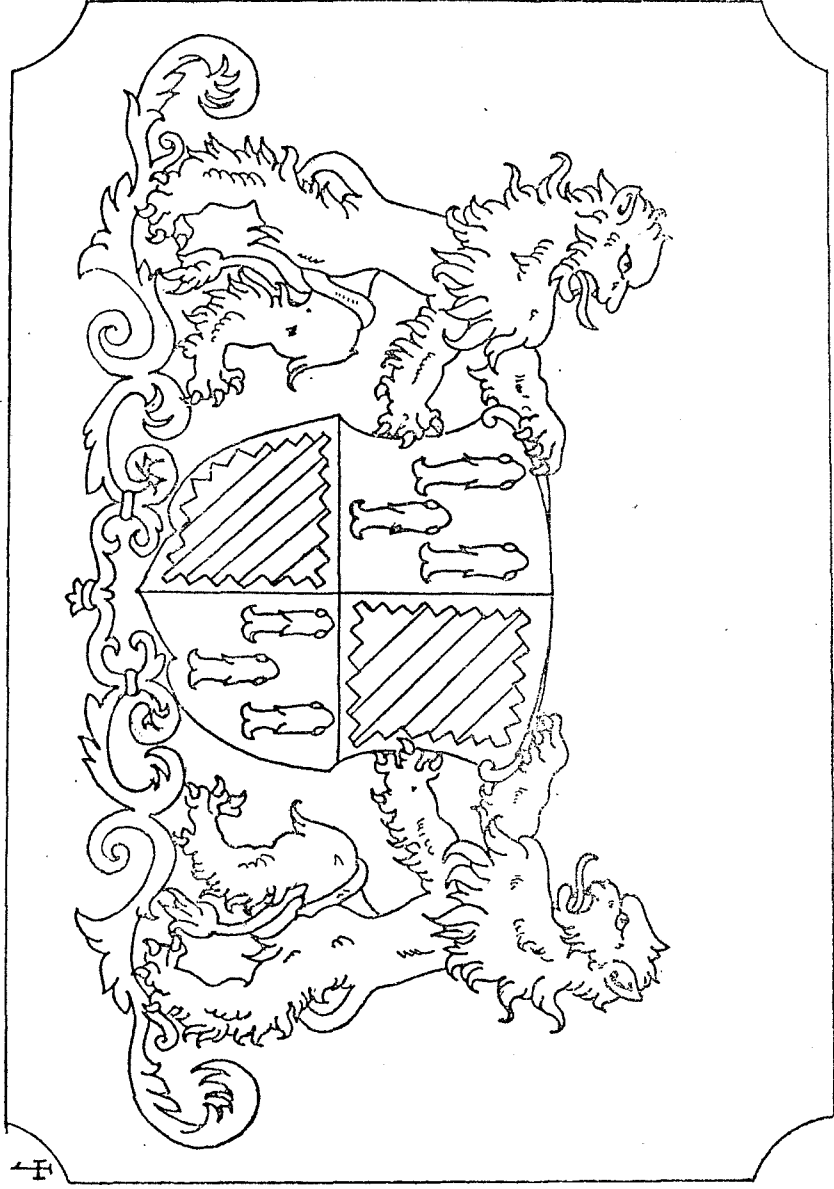
Matúš Moric Michal František Serafín August Beňovský (1746—1786)

Slovenský voják, cestovatel a král Madagaskaru. Vstoupil do armády před rokem 1764. Pro pokus zorganizovat vojenskou jednotku byl roku 1767 uvězněn. Roku 1769 bojoval v Polsku proti Rusům; byl zajat a eskortován na Kazaň. Uprchl, ale byl dopaden a poslán do vyhnanství na Kamčatku. Zde r. 1770 zorganizoval vzpouru spoluvězňů a uprchl na lodi. Plavil se na Kurilské ostrovy, do Japonska, na Taiwan a Macao; r. 1772 se dostal do Francie, kde vstoupil do armády. Z pověření francouzské vlády založil r. 1773 na osírově Madagaskaru francouzskou kolonii. Domorodci si ho oblíbili, získal jejich důvěru a zvolili ho králem; Francouzi ho nato r. 1776 odvolali. Roku 1778 dostal milost Marie Terezie, vrátil se do Rakouska a téhož roku byl povýšen do hraběcího stavu. R. 1779 nabízel své služby Americe, Anglii a Francii. Pro Uhersko vypracoval projekt obchodní trasy z Komárna do Ržeky, nebyl však přijat. V Paříži se spřátelil s B. Franklinem, za jehož podpory zorganizoval r. 1784 americkou výpravu na Madagaskar, v boji s francouzským vojskem tam padl.

Je autorem řady románů ze svého života, ve kterých zveličoval své činy. Hrdina mnohých románů, básní, oper apod., malgašský lid ho považuje za národního hrdinu.

Erb: Čtvrcený štít se středním štítkem modrým, v něm zlatá koruna, v ní položen stříbrný padající měsíc, na jeho hrotech po zlaté hvězdě. V 1. červeném poli zlatý gryf hledící do středu s tureckou šavlí ve spáru, v 2. a 3. stříbrném poli červeně oděná paže s bílou rukavicí obrácená dovnitř, která drží modrou korouhev se zlatou hvězdou. Ve 4. červeném poli na modrém moři přirozený trojstěžník s plachtovím. Na štítu 3 korunované turnajské přilby s klenoty: I. dvě otevřená křídla dělená stříbrno-černě a opačně, mezi nimi měsíc s hvězdami ze středního štítku, za ním dvě stříbrná pštrosí pera, II. rostoucí gryf z 1. pole, III. figura z 2. pole. Přikryvadla spojená u všech přileb tvoří plášť podšitý hermelínem, vpravo modrý, vlevo červený.

Literatura: *Encyklopédie Slovenska* II., Bratislava 1978.

Ignác z Loyoly (1491—1556)

Španělský šlechtic, významný náboženský činitel. Mládí strávil jako páže na dvoře Ferdinanda V. Připravoval se na vojenskou kariéru; těžké zranění, jemuž téměř podlehl, ho jednak vyloučilo z vojenské služby, jednak dalo cíl jeho dalšímu životu. Vypracoval systém duchovních cvičení skládajících se ze sebetrýznění a askeze. Podle něj byla vycvičena první skupina náboženské armády, Tovaryšstvo Ježíšovo.

Roku 1538 nabídl papeži nejvyšší velení nad řádem, který měl pro církev konat válečné služby. Papež Pavel III. stanovy schválil a r. 1543 jmenoval Ignáce generálem řádu. V této funkci významně ovlivnil jednání tridentského koncilu představujícího počátek protireformace. Mimořádné úsilí věnoval též organizaci jezuitského školství, které lákalo množství žáků z řad šlechty. Roku 1773 byl řád papežským rozhodnutím zrušen, po porážce Napoleona v r. 1814 obnoven a patří mezi nejvlivnější organizace církve. Ignác z Loyoly byl roku 1612 prohlášen za svatého.

Erb: štít polcený, vpravo ve zlatě pokosem 5 kosmých červených pruhů, vlevo ve stříbře dva černí vlci držící mezi sebou černý kotlík na zlatém řetězu.

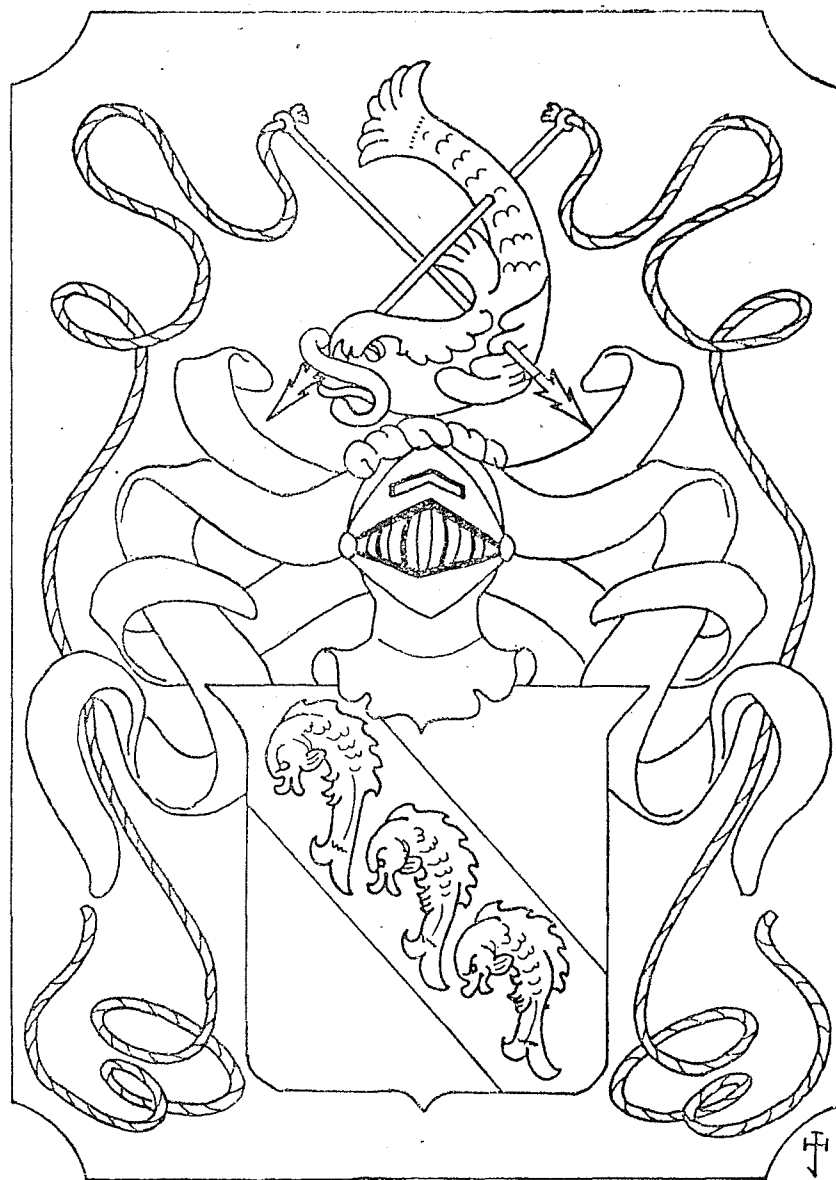
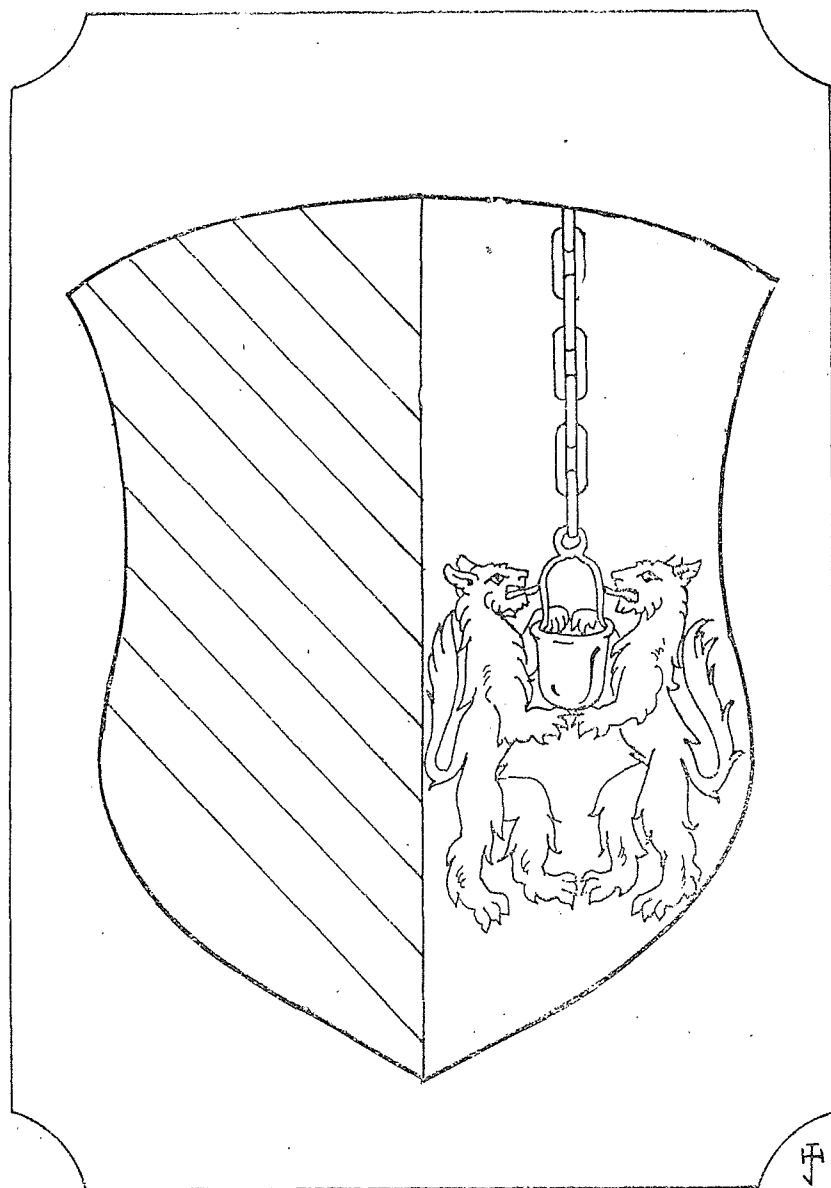
Literatura: A. C. Volborth, *Heraldik aus aller Welt in Farben*, Berlin (1972).

John Franklin (1786—1847)

Anglický polární badatel. Ve 14 letech vstoupil do válečného námořnictva, r. 1801 se zúčastnil bitvy u Kodaně, r. 1803 byl na výzkumné plavbě v Austrálii, bojoval r. 1805 u Trafalgaru a r. 1812 u New Orleansu. Roku 1819 byl pověřen velením expedice, která měla po souši prozkoumat kanadské arktické pobřeží. Namáhavá cesta tundrou bez potravy, která skončila r. 1821, přinesla jen částečné výsledky. Roku 1825 byl Franklin znovu vyslán k dalšímu průzkumu Kanady. Obě expedice obohatily zeměpisné znalosti.

V dalších letech velel ve Středozemním moři, v letech 1835—1843 byl guvernérem Tasmánie a zasloužil se o průzkum ostrova. Roku 1845 převzal velení nad výpravou 2 lodí se 134 muži, která měla definitivně rozřešit problém severozápadního průjezdu. Výprava byla spatřena naposled v červenci, od té doby zůstala nezvěstná. Poněvadž byla opatřena zásobami na několik let, vznikly první obavy o její osud až v r. 1848. V dalších letech bylo podniknuto na 20 záchranných výprav vyslaných admirálitou, lady Franklinovou i soukromníky. Roku 1857 zastavila admirálita další pátrání. Roku 1859 našla jedna z výprav jedinou písemnou zprávu a teprve počátkem 20. století bylo možno rekonstruovat osud výpravy, jež postupně celá zahynula v letech 1846—1849. Šlo o největší polární tragedii v dějinách. Erb udělený při povýšení do rytířského stavu v r. 1827: Ve stříbrném poli kosmé modré břevno se třemi stříbrnými delfíny. Klenot: delfín přirozené barvy prostřeletý dvěma zlatými zkříženými harpunami.

Literatura: Burkes General Armory, b. d.

Mikuláš Dačický z Heslova (1555—1626)

Český kronikář, představitel renesančního šlechtice. Studoval v kladrubském klášteře, v 16 letech studia opustil, aby se ujal správy zděděného majetku. Vedl život rozmařilého frejře, místního bouřliváka, dobrodruha a rváče. Na tom nezměnilo nic ani jeho manželství s Alžbětou z Mládkova.

Po smrti ženy, sám nemocen, opustil náhle veselou společnost a stal se z něho samotář, spisovatel, satirik a kronikář. Ve svých „Pamětech“ čerpal především z rukopisné kroniky Prácheňských, jež patřila jeho matce. Kapitoly z nejstarších dob tradují dávné kroniky počínaje Dalimilem. Teprve, když psal o dobách, které prožíval, staly se jeho „Paměti“ bohatým zdrojem historických zkušeností a dokladů. Dozvídáme se z nich zejména o atmosféře bělohorského období, o sněmovních sporech i o postupu stavovského povstání. Verše, kterými spis proplétal, uspořádal samostatně, doplnil a sepsal s titulem „Prosteprava“, čímž vznikla satira na tehdejší společnost.

Nobilitovaná měšťanská rodina získala predikát z Heslova dne 11. 6. 1571.

Erb: V červeném štítu bílá hradební zeď o 3 stínkách, z níž vyrůstají dvě ozbrojené ruce napínající zlatý luk se šípem. Kolčí přilba s překryvadly červeno-bílými, v klenotu 3 pera, bílé mezi červenými.

Literatura: A. Sedláček, Českomoravská heraldika II., Praha 1925.

Charles Augustin de Coulomb (1736—1806)

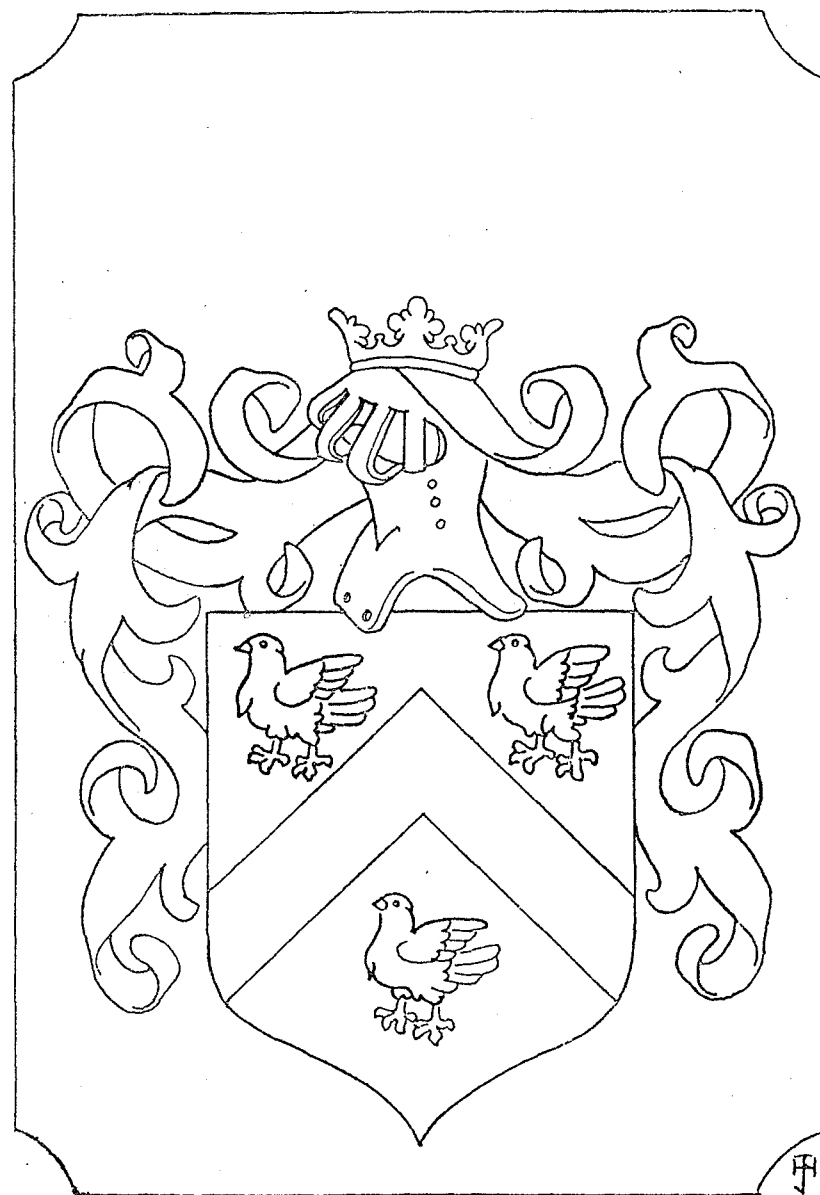
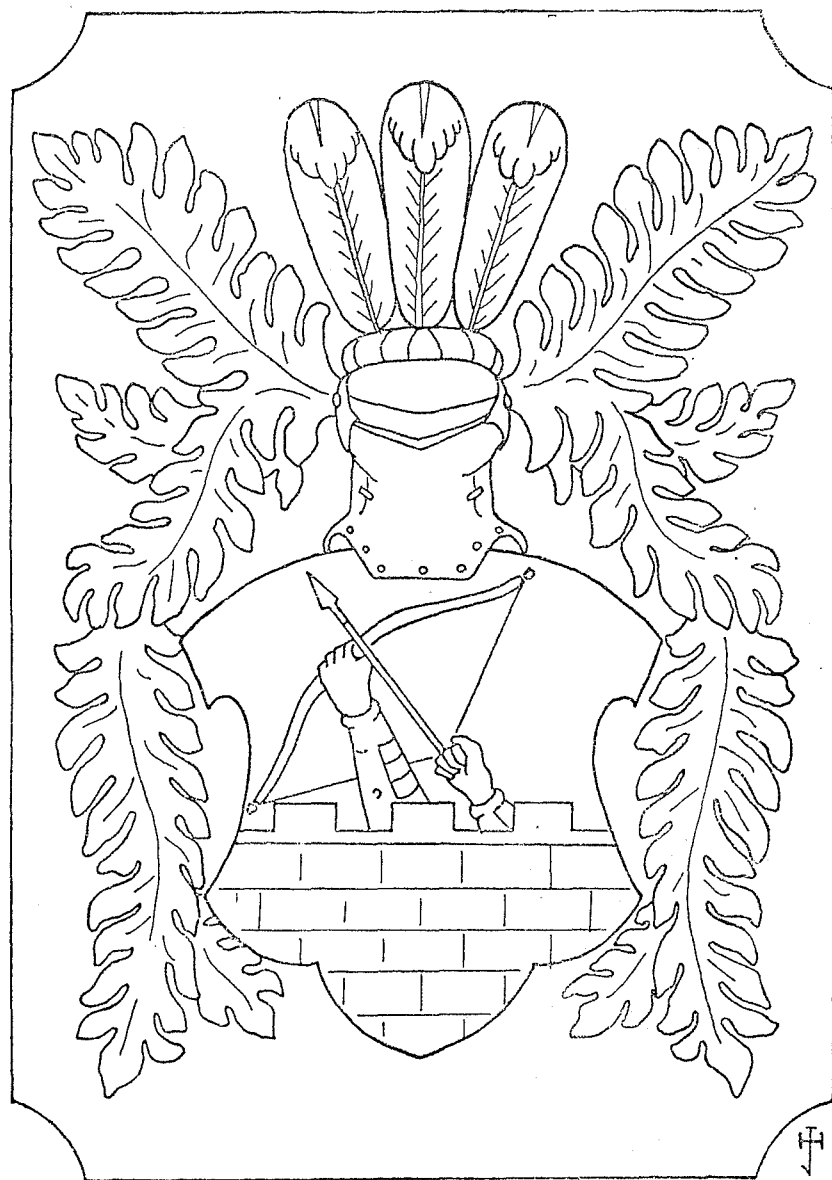
Francouzský inženýr a fyzik, zakladatel elektrostatiky a kvantitativního zkoumání elektrických a magnetických jevů. Pocházel ze zámožné šlechtické rodiny. Vystudoval matematiku a přírodní vědy, podle rodinné tradice však vstoupil do armády. Jako ženijní důstojník vedl 9 let opevňovací práce na Martinique. Po návratu do Paříže r. 1776 se věnoval studiu elektřiny a magnetismu; stal se uznávaným badatelem a členem Akademie věd.

Na začátku francouzské revoluce se vzdal důstojnické hodnosti a uchýlil se s vědeckými výzkumy na svůj statek. Na univerzitu byl povolán až r. 1800 Napoleonem a působil zde jako učitel až do smrti. Na základě pokusů formuloval Coulomb své proslulé zákony, podle nichž se dva elektrické náboje přitahují nebo odpuzují silou, jejíž velikost je přímo úměrná velikosti nábojů a nepřímo úměrná mocnině jejich vzdálenosti. Další jeho mimořádnou zásluhou je objev zákona vlečného tření.

Coulombovým jménem byla nazvána jednotka elektrického náboje.

Rodový erb: V modrém štítu snížená zlatá krokev provázená třemi stříbrnými holubicemi.

Literatura: J. B. Rietstap, Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason, Gouda 1934.

Heinrich von Kleist (1776—1811)

Německý dramatik, spisovatel a publicista. Pocházel z důstojnické rodiny, záhy však z armády odešel a začal studovat filosofii a matematiku. Kantovo učení v něm vyvolalo duševní krizi, která silně poznamenala jeho život a tvorbu. Když nakonec ztroskotaly jeho plány uplatnit se jako básník, spáchal sebevraždu.

Do dějin světového dramatu se zapsal veselohrou „Rozbitý džbán“, ve které ostře kritizuje nešvary v pruském soudnictví. Další dramata: „Katka z Heilbornu“, „Arminiova bitva“, „Princ Fridrich z Hohenburgu“. Vynikl též jako autor novel a povídek, v nichž zobrazuje osudy lidí, kteří se stanou obětí nepříznivých poměrů.

Erb: Čtvrcený štít se středním štítkem, v něm ve stříbrném poli červené břevno provázené dvěma červenými běžícími liškami. 1. a 4. pole stříbrné s černou orlicí s perizoniem a císařskou korunou, 2. a 3. pole zlaté, v něm vztyčený meč mezi dvěma zelenými ratolestmi. Na štítu hraběcí perlová koruna, na ní tři korunované přilby. Na střední tři červené květy nabodnuté na zlatých kopích hroty dolů, překryvadla červená-stříbrná. Na pravé přilbě orlice z 1. pole štítu, překryvadla černo-stříbrná, klenot levé přilby opakuje figuru z 2. pole štítu, překryvadla zelená-zlatá.

Literatura: E. Kneschke, Deutsche Grafenhäuser der Gegenwart, 1852.

Jan Jeník z Bratřic (1756—1845)

Český vlastenec, spisovatel a důstojník, zvaný „poslední Táborita“. Pocházel ze staré české vladycké rodiny. Od roku 1744 strávil 25 let ve vojenských službách, kde vedl vojáky k lásce k vlasti a zdůrazňoval slavnou českou minulost. Pro sympatie s francouzskou revolucí ze služby odešel v roce 1799. Od té doby žil v Praze a věnoval se psaní. Sepsal mnoho prací kulturně historických, kronikářských a národopisných. Vydával tzv. Bohemica, které přinášely nejen zprávy o české minulosti, ale staly se velmi živou kronikou současných událostí. Zde Jeník projevil velké porozumění pro otázky sociální, politické, takticko-vojenské a kulturní. Nesmírně plodný kronikář, zastávající pokrokové myšlenky své doby, byl též sběratelem národních písní a národopisných památek.

Erb udělený rodině v r. 1590: V modrém štítu zlatý jelen s hrdlem probodným nožem. Kolčí korunovaná přilba, v klenotu rostoucí jelen jako ve štítu, překryvadla modrá a zlatá.

Literatura: A. Sedláček, Českomoravská heraldika II., Praha 1925.

Tomáš Jordán z Klausenburka (1539—1586)

První moravský zemský lékař, původem z dnešního Rumunska. Studoval na univerzitách v Německu, Švýcarsku, Francii a Itálii. Roku 1569 se na popud Jana Blahoslava usadil v Brně.

Na vojenském tažení proti Turkům, jehož se zúčastnil jako polní lékař, získal cenné poznatky o skvrnitém tyfu, uveřejněné ve spise *Pestis Phenomena*. V letech 1577—1578 se přičinil o zdolání epidemie příjice v Brně, a to zavedením na tehdejší dobu drastických epidemiologických opatření.

Jeho spisy, vydané latinsky v letech 1576—1578, patří mezi klasická světová díla. Popsal také moravské léčivé prameny a zkoumal i léčivé vody v severních Čechách. V době, kdy lékařství bylo ovládáno středověkými pověrami, se jako jeden z prvních postavil na půdu vědeckého poznání a zařadil se tak mezi vůdčí postavy lékařského novověku. Do šlechtického stavu byl povýšen r. 1573.

Erb: V červeném štítu pokosem stříbrné břevno se třemi přirozenými štíry. Na přilbě s točenicí orlí křídlo, které opakuje štítovou figura. Přikryvadla červená a stříbrná.

Literatura: H. Kadich — C. Blažek *Der Mährische Adel*, Nürnberg 1899.

Inocenc III. (Lotario dei Conti di Segni) (1160—1216)

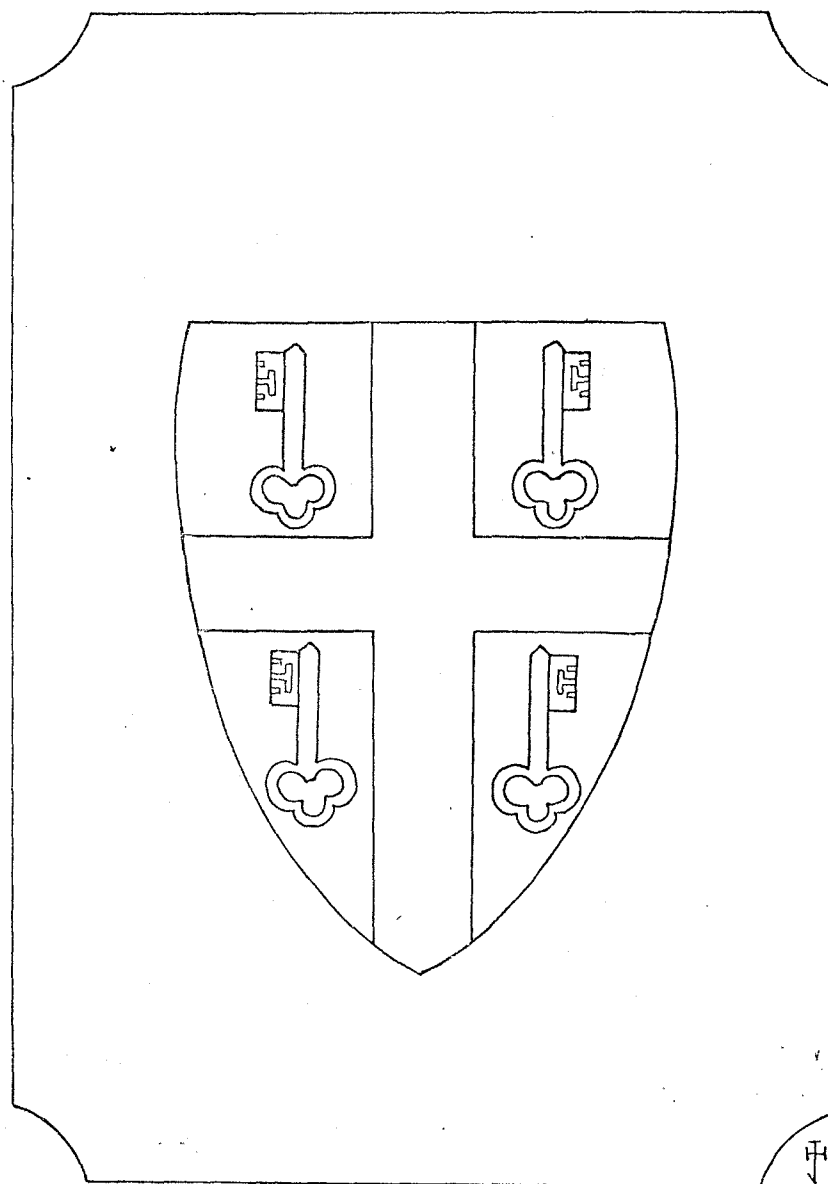
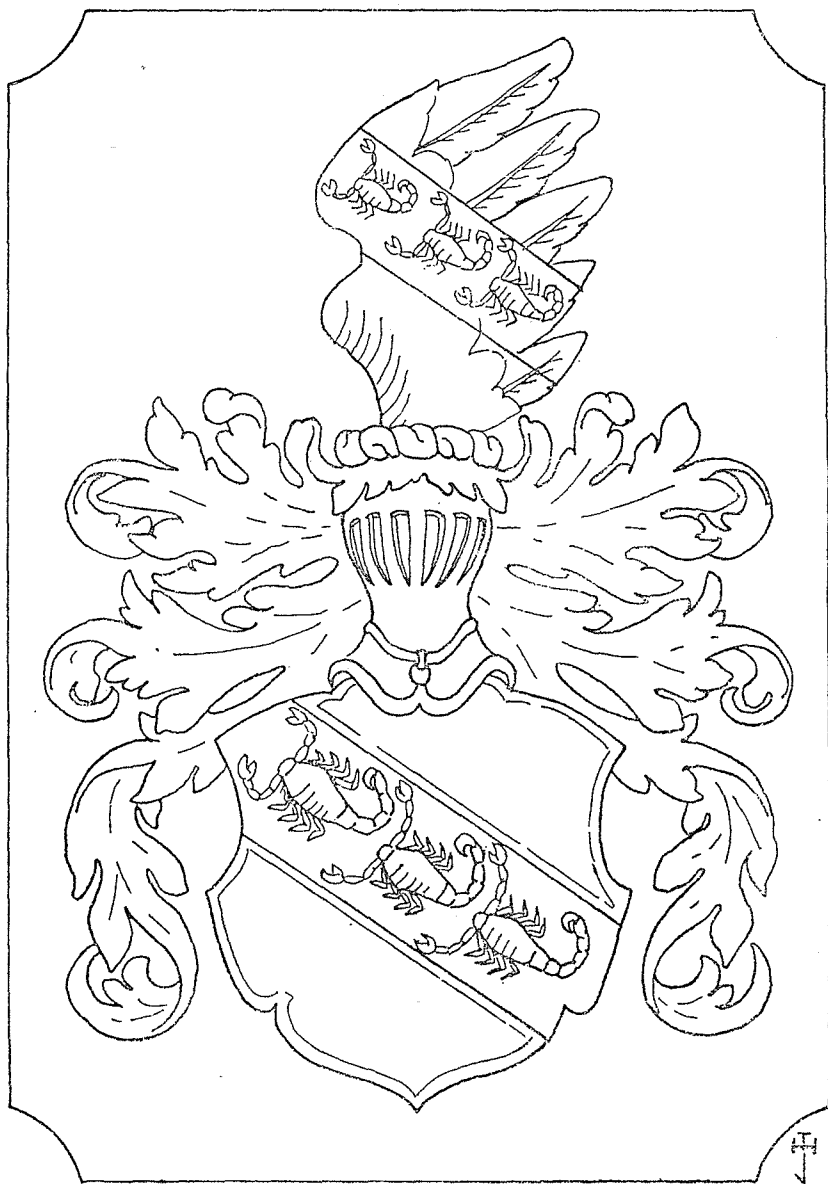
Nejmocnější středověký papež, jehož působením vyvrcholila snaha církve o světovládu.

Pocházel ze zámožného šlechtického rodu, studoval v Paříži a Bologni, r. 1190 se stal kardinálem. Papežem byl zvolen 8. 1. 1198. Odvážně zasahoval do neurovnáného politického života tehdejší Evropy, až posléze dosáhl toho, že mnozí evropští panovníci (anglický, švédský, dánský, uherský, aragonský, portugalský aj.) formálně přijali své země z jeho rukou jako propůjčené léno. Aby zabránil růstu kacířství, povolil zřízení nových řádů — františkánů, dominikánů a trinitářů.

S mimořádnou energií usiloval o uskutečnění 4. křížové výpravy. Vojska proti papežově vůli skončila vydrancováním Cařihradu, což na jedné straně znamenalo dočasné sjednocení východní a západní církve, na druhé straně ztrátu křesťanských území v Asii. Život papeže vyvrcholil svoláním 4. lateránského koncilu, který definitivně zlomil i moc císařů. Z dědictví vybojovaného Inocencem III. těžila církev ještě dalších sto let.

Rodina Conti měla v červeném štítu orlici šachovanou černo-zlatě. Papež však rodového znaku neužíval, pouze hodnostní erb: ve stříbrném poli červený heroldský kříž provázený mezi rameny vždy jedním zlatým klíčem.

Literatura: Grando *Dizionario Enciclopedico*, Roma 1934.

Gustav I. Vasa (Gustav Ericson) (1496—1560)

Švédský král. Po univerzitních studiích se zúčastnil selských bojů proti vpádu dánského krále Kristiána II. Byl zavlčen jako rukojmí do Dánska, uprchl do Německa, kde se delší dobu skrýval. Roku 1520 se vrátil do vlasti, aby zahájil rozhodný osvobozovací boj. Počátky byly těžké, po porážkách následovalo pronásledování a útky, postupně však síla švédského vojska narůstala, takže již r. 1521 obsadilo některá významná místa a nakonec vytlačilo Kristiánovo vojsko ze země. Ericson svolal revoluční sněm stavů, odmítl královský titul a nechal se zvolit říšským správcem. Tím získal podporu hansy; teprve po odstoupení Kristiána II. se dal 6. 6. 1523 prohlásit švédským králem s přijatým jménem Vasa.

Vládl téměř 40 let a vytvořil za tu dobu ze Švédska silný stát. Zbavil ho definitivně dánské nadvlády (uznání r. 1524) a zlomil absolutní moc církve. Na památném sněmu ve Vesterås r. 1527 přijal reformační zákon. Roku 1544 byl formálně schválen dědičným králem. Podpořil rozvoj průmyslu a vybudoval přesně fungující státní aparát. Do dějin vstoupil jako mimořádná postava, srovnatelná snad jen s Petrem I.

Erb: Modrý štít čtvrcený zlatým tlapatým křížem se středním štítkem. Ten je 2× kosmo dělený modro-stříbrno-červeně, přes vše zlatá dvouchá váza. V 1. a 4. poli tři (2, 1) zlaté koruny, ve 2. a 3. poli tři šikmá stříbrná břevna, přes vše stříbrný korunovaný lev s červenou zbrojí. Na štítu královská koruna.

Literatura: Grande Dictionaire francaise, Paris 1968.

Bavor Rodovský z Hustiřan (1526—1592)

Nejvýznamnější český alchymista. Jeho skromný majetek brzy pohltily experimenty; v roce 1575 musel prodat statek na Radostově a dluhy ho přivedly až do Černé věže na Pražském hradě. Později žil z příspěvků pana Viléma z Rožmberka a jiných mecenášů — příznivců alchymie, kterým připisoval svá díla. Nějaký čas pracoval snad i v laboratoři císaře Rudolfa II. Vydal řadu alchymistických spisů — překladů z cizích jazyků i vlastních. Největšího úspěchu dosáhlo však jeho poslední dílo „Kuchařství — to jest knížka o rozličných krmích, kterak se užitečně a s chutí strojiti mají“.

Pocházel z původní české vladycké rodiny (panský stav obdrželi až r. 1744), která měla ve stříbrném štítu černé břevno, v klenotu stříbrné křídlo s černým břevnem, přikryvadla černo-stříbrná.

Pramen: náhrobník vladýků z Hustiřan na kostele sv. Jiljí v Chvalkovících z 2. pol. 16. století.

